

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Α΄

**Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
6ος τόμος**

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π. Ι.**

**Επιμέλεια Έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου:
Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας
(1906–1994), Μάντρες στην Ύδρα**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

6ος ΤΟΜΟΣ

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880)

Αλέξανδρος Σούτσος
Γεώργιος Ζαλοκώστας
Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής
Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος
Σπυρίδων Βασιλειάδης
Γρηγόριος Παλαιολόγος
Ιάκωβος Πιτσιπίος
Δημήτριος Βικέλας
Εμμανουήλ Ροΐδης
Άγγελος Βλάχος

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880)

Όταν στα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα η ποίηση φτάνει σε θαυμάσια επιτεύγματα με το Σολωμό, στην ηπειρωτική Ελλάδα το πρώτο νεοελληνικό κράτος αγωνίζεται να συγκροτηθεί διοικητικά, οικονομικά και πνευματικά. Στην πρώτη του πρωτεύουσα, το Ναύπλιο, και από το 1833 στην Αθήνα, δημιουργείται μια έντονη λογοτεχνική κίνηση, στην οποία παίζουν το σημαντικότερο ρόλο οι Έλληνες λόγιοι που κατέβηκαν στην Ελλάδα από την Κων/λη και τις παραδουνάβιες Ηγεμονίες, γνωστοί ως Φαναριώτες. Αυτοί αποτέλεσαν τον πυρήνα της Αθηναϊκής Σχολής,

που είναι η πρώτη λογοτεχνική σχολή τον απελευθερωμένου Ελληνισμού και καλύπτει την πρώτη πεντηκονταετία, από το 1830 ως το 1880.

Οι Φαναριώτες είχαν γαλλική παιδεία και εισάγουν στην ελληνική λογοτεχνία τη λόγια γλώσσα (καθαρεύουσα) και το ρομαντισμό, που αυτή την εποχή επικρατεί στη Γαλλία (Λαμαρτίνος, Ουγκό, Βινύ, Μυσέ κ.ά.), αλλά και γενικότερα στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Ο ρομαντισμός ήταν ένα ευρύτερο πνευματικό φαινόμενο που κυριάρχησε στην Ευρώπη το 19ο αι. Χαρακτηρίζεται κυρίως από τη στροφή προς την αδέσμευτη φαντασία και το συναίσθημα, καθώς και από την επιστροφή στη φύση και στο παρελθόν. Στο χώρο της λογοτεχνίας ο ρομαντισμός

χαρακτηρίζεται επίσης από την ελευθερία στη μορφή, σε αντίθεση προς τον κλασικισμό, που διέπεται από αυστηρούς μορφολογικούς κανόνες και ισορροπία λόγου και αισθήματος.

Στην Ελλάδα ο ρομαντισμός βρήκε πρόσφορο έδαφος, καθώς η μίζερη πραγματικότητα τον μικρού κρατιδίου (μόλις έφθανε ως την Όθρη) με τα οξύτατα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, ευνοούσε τη φυγή στους χώρους της φαντασίας ή δημιουργούσε καταθλιπτικές ψυχικές καταστάσεις.

Ο ελληνικός ρομαντισμός της Αθηναϊκής Σχολής διαμορφώνει τα εξής χαρακτηριστικά:

α) στροφή προς το ένδοξο παρελθόν (το αρχαίο και το πρόσφατο),

β) χρήση της καθαρεύουσας,
γ) μελαγχολική διάθεση που φτάνει ως την απαισιοδοξία και την έμμονη ιδέα τον θανάτου,

δ) χαλαρή έκφραση που μερικές φορές φτάνει ως την προχειρολογία,

ε) ύφος πομπώδες.

Ο ρομαντισμός εισβάλλει στην Αθηναϊκή Σχολή με τον Οδοιπόρο (1831), ένα πολύστιχο δραματικό ποίημα τον Παναγιώτη Σούτσου (1806-1868) που, παρά τις απιθανότητες και τις υπερβολές του, μερικές φορές παρουσιάζει κάποιες ποιητικές αρετές. Η γλώσσα του ακόμη βρίσκεται κοντά στην ομιλούμενη. Στα κατοπινά του έργα ο Παναγ. Σούτσος εξαρχάίζει όλο και πιο πολύ τη γλώσσα του, ενώ η ποίηση του γίνεται ακόμα πιο ψυχρή. Παράλληλα εμφανίζεται

και ο αδελφός τον Αλέξανδρος Σούτσος (Ο περιπλανώμενος, Τουρκομάχος Ελλάς)· η ποίησή του συχνά αναφέρεται στην πολιτική επικαιρότητα και παίρνει σατιρικό ή πατριωτικό χαρακτήρα. Οι Σούτσοι ήταν Φαναριώτες. Φαναριώτης και συγγενής τους ήταν και ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, αξιόλογη προσωπικότητα με ποικίλη δράση, πολιτική, επιστημονική και λογοτεχνική. Ξεκινάει κι αυτός από το ρομαντισμό και τη δημοτική (Δήμος και Ελένη) αλλά στρέφεται προς την αρχαϊζουσα και το νεοκλασικισμό και γράφει ποιήματα που διακρίνονται για την κομψότητα του ύφους. Το πιο χαρακτηριστικό του ποίημα είναι ο Διονύσου πλους:

**Η έκτασις του αχανούς
Αιγαίου εκοιμάτο
κι έβλεπες δύο ουρανούς,
ο εις ην άνω κυανούς,
γλαυκός ο άλλος κάτω.**

**Αι διαλείπουσαι πνοαί
του έαρος εφύσων
αμφίβολοι και αραιαί·
μακράν δ' εφάινοντ' ως σκιαί
αι κορυφαί των νήσων...**

**...Εις δε την πρώραν απαλώς
εις δέρματα πανθήρων
νέος κατέκειτο καλός,
εις τον βραχίον' αμελώς
το σώμα υπεγείρων...**

**Σύγχρονος με τους παραπάνω είναι
ο Γεώργιος Ζαλοκώστας (1805-
1858) που γράφει άλλοτε στην
καθαρεύουσα και άλλοτε στη**

**δημοτική, όπου κατορθώνει να
δώσει μερικά χαριτωμένα και
μελωδικά ποιήματα:**

**Ξυπνώ και μου είπαν έφυγεν
η κόρη που αγαπούσα,
και κατεβαίνω στο γιαλό
τη θάλασσα παρακαλώ
την πικροκυματούσα...**

(Η αναχώρησής της)

**ή Χαρά της πρώτης μου ζωής,
φεγγάρι αγαπημένο
συ δεν πονείς, εγώ πονώ·
γιατί ψηλά στον ουρανό
κρεμιέσαι λυπημένο;**

(Εις το φεγγάρι)

**Νεότεροι είναι οι ποιητές
Θεόδωρος Ορφανίδης (1817-1886),
Ιωάννης Καρασούτσας (1824-1879)
και Δημοσθένης Βαλαβάνης (1829-**

μονήρης να αφήνωμαι
εις ρεμβασμούς πενθίμους.
Τι είμαι δεν γνωρίζω
και ως εις σκότη άλυτα
σκιά κι εγώ γυρίζω.
(ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, Εικόνες)

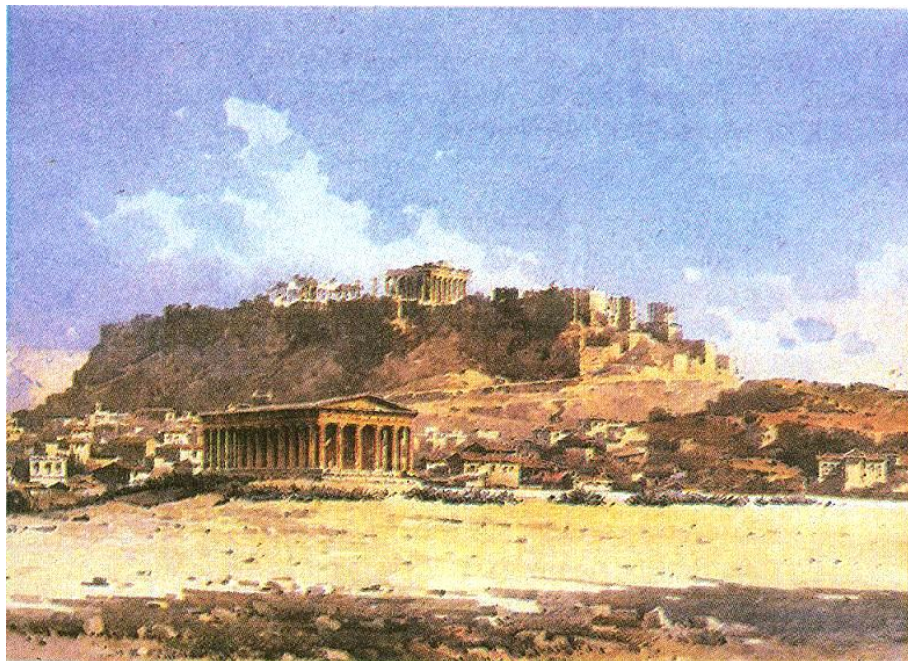
Τελευταίος εκπρόσωπος του
ρομαντισμού, που έχει πια
παρακμάσει και δεν μπορεί να
δώσει τίποτε αξιόλογο, είναι ο
Αχιλλέας Παράσχος (1838-1895).
Παρά τη φήμη που κέρδισε για ένα
διάστημα, η ποίηση του, που
χαρακτηρίζεται από προχειρότητα,
στόμφο και έλλειψη πειθούς, γίνεται
στόχος σάτιρας και παρωδίας από
τους νέους ποιητές που
εμφανίζονται γύρω στο 1880 και
ανανεώνουν τη λογοτεχνία
δημιουργώντας τη Νέα Αθηναϊκή
Σχολή.

Ενώ η ποίηση κινήθηκε αυστηρά μέσα στο κλίμα τον ρομαντισμού και παρουσίασε πλήθος από έργα, δε βλέπουμε να συμβαίνει το ίδιο και με την πεζογραφία. Αν εξαιρέσουμε τα ιστορικά μυθιστορήματα, που το περιεχόμενο τους ταίριαζε στο ρομαντικό κλίμα (Αυθέντης του Μορέως 1850, του Α.Ρ. Ραγκαβή· Ηρωίδα της Ελληνικής Επανάστασεως 1852, του Στέφανου Ξένου· Κατσαντώνης, 1860, Τελευταία ημέρα του Αλή Πασά, 1862, του Κωνσταντίνου Ράμφου), τα έργα που ξεχωρίζουν από την άλλη πεζογραφική παραγωγή της εποχής δεν παρουσιάζουν ρομαντικά γνωρίσματα. Έτσι το νεανικό έργο του Εμμανουήλ Ροΐδη Πάπισσα Ιωάννα (1866), παρά το ιστορικό τον πλαίσιο, κινείται μέσα

στο πνεύμα του ορθολογισμού και της ειρωνείας, ενώ ο Θάνος Βλέκας (1855) του Παύλου Καλλιγά, που αντλεί το θέμα τον όχι από το παρελθόν αλλά από την πραγματικότητα της εποχής του συγγραφέα, απορρίπτει κάθε ρομαντικό στολίδι και δίνει εικόνες ρεαλιστικές που εκφράζονται με ειρωνεία και σαρκασμό. Όμως και τα έργα αυτά είναι γραμμένα σε γλώσσα αρχαίζουσα.

Μακριά από το κλίμα τον ρομαντισμού κινείται και η θεατρική παραγωγή της εποχής, που είναι πολύ ισχνή. Το πιο πετυχημένο θεατρικό έργο είναι η κωμωδία Βαβυλωνία (1836) του Δημήτριου Βυζάντιου, που μαζί με το Χάση του Γουζέλη και το Βασιλικό του Μάτση αποτελούν ίσως τα μόνα γνήσια έργα της παλιότερης αυτής

**περιόδου. Άλλα έργα
μεταγενέστερα, γραμμένα στην
καθαρεύουσα, είναι η Μαρία
Δοξαπατρή (1857), οι Κυψελίδαι
(1860), η Μερόπη (1865) και η
Φαύστα (1893) του Δημ.
Βερναρδάκη.**

**Άγγελος Γιαλλινάς (1857-1939),
Το Θησείο και η Ακρόπολη, (π. 1895)
Εθνική Πινακοθήκη**

Αλέξανδρος Σούτσος

Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα [απόσπασμα]

Το απόσπασμα από το ποίημα *Επιστολή προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα* δείχνει μια αντίληψη για την ποίηση που μεταφέρουν στη μόλις απελευθερωμένη Ελλάδα οι Φαναριώτες, και κυρίως ο Αλέξανδρος Σούτσος. Η αντίληψη αυτή οδηγεί στην έμμετρη δημοσιογραφία, συχνά σατιρική και πηγάζει κυρίως από το ρομαντικό Γάλλο ποιητή Βερανζέρο.

Η *Επιστολή του Αλεξ. Σούτσου* είναι μια δημόσια έμμετρη επιστολή που απευθύνει ο ποιητής στο νεαρό βασιλιά Όθωνα, όταν ο τελευταίος φτάνει στην Ελλάδα

των ρόδων και των μυρσινών
την ευωδίαν έχουν,
και φυσικοί ως ρεύματα
γλυκών ναμάτων τρέχουν.
Στου οίνου την αμέριμνον
ζωήν παραδομένος
και Βάκχος εις την τράπεζαν
κισσοστεφανωμένος,
της μέθης όταν την χαράν
εντέχνως ζωγραφίζει,
τας ιδικάς του ηδονάς
εις έπη καλλωπίζει.

Μ' αρχαίαν γεννηθείς ψυχήν,
μ' αρχαίον χαρακτήρα,
την λύραν όταν έλαβεν
ο Ρίζος* εις την χείρα,

Ρίζος: Ο Ιάκωβος Ρίζος Ραγκαβής,
πατέρας του ποιητή Αλέξανδρου
Ραγκαβή.

Του Απουλήιου* μιμητής
πιστός ο Περδικάρης,*
αστείος είν' ενίστε,
αλλά τον λείπ' η χάρις,
κι εις τον Ερμήλον του συχνά
του Αριστάρχου* τ' όμμα
ευρίσκει τον αδάμαντα
κρυμμένον εις το χώμα.

Ο Κάλβος και ο Σολωμός,
ωδοποιοί μεγάλοι,
κι οι δύο παρημέλησαν
της γλώσσης μας τα κάλλη·

Απουλήιος: Λατίνος ποιητής (2ος αι. μ.Χ.).

Περδικάρης: Μιχαήλ: Λόγιος ποιητής από την Κοζάνη (1766-1828).

Αρίσταρχος: Αλεξανδρινός φιλόλογος, μελετητής του Ομήρου.

ιδέαι όμως πλούσιαι,
πτωχά ενδεδυμέναι,
δεν είναι δι' αιώνιον
ζωήν προωρισμέναι.

Η ποίησίς μας έλαβε
και νεύρα κι ευγλωττίαν
στου Οδοιπόρου την λαμπράν
και τραγικήν μανίαν.
Ο Οδοιπόρος,* θησαυρός
ποικίλων νοημάτων
και νέος κόσμος ιδεών,
εικόνων κι αισθημάτων,
με δυνατήν και ηχηράν
οργάνων αρμονίαν
εκφράζει του Δημιουργού
την παντοδυναμίαν.

**Οδοιπόρος: «δραματικόν ποίημα»
ή «λυρικόν δράμα» σε 5 πράξεις
του Παναγιώτη Σούτσου: αδελφού
του Αλέξανδρου (1827).**

Κι ημείς τας αδυνάτους μας
και πρωτοπείρους χείρας,
κ' ημείς εδοκιμάσαμεν
στο τόξον της Σατύρας,*
και ψόγους δεν ελάβομεν
της τόλμης μας μεγάλους.
Ευχόμεθα εις ποιητάς
δοκιμωτέρους άλλους
τον δρόμον που ανοίξαμεν
να τρέξωσιν αισίως.
Γλυκύτατος και κάρπιμος
θα με φανή ο βίος,
εάν περί την δύσιν μου
ιδώ πολλούς αστέρας
να λάμπουν εις του Παρνασσού
τους φωτεινούς αιθέρας.

**Σατύρας: Ποιητική συλλογή του
Αλέξ. Σούτσου (Σάτυραι, Ύδρα
1827).**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να επισημάνετε τους ποιητές στους οποίους αναφέρεται ο Αλέξ. Σούτσος και τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδει· να συζητήσετε τη γνώμη του για τον Κάλβο και το Σολωμό. Πού επικεντρώνονται οι αντιρρήσεις του;

Αλέξανδρος Σούτσος (1803-1863)

Φαναριώτης ποιητής.

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και κατέβηκε στην Ελλάδα επί Καποδίστρια. Δημοσίευσε πολλές συλλογές και συνθέσεις, συχνά με σατιρικό χαρακτήρα, όπου μιμείται τον Γάλλο ρομαντικό ποιητή Βερανζέρο, ενώ το έμμετρο αφήγημα του Περιπλανώμενος έχει ως πρότυπο του το έργο Τσάλντ Χάρολντ του Μπάιρον. Πέθανε στη Σμύρνη.

**Συμεών
Σαββίδης
(1859-1927),
Βάρκες στα
νερά του
Βοσπόρου
(π. 1903-8)**

Εθνική Πινακοθήκη

Γεώργιος Ζαλοκώστας

Η αναχώρησή της

Ξυπνώ και μου είπαν, έφυγεν
η κόρη που αγαπούσα,
και κατεβαίνω στο γιαλό,
τη θάλασσα παρακαλώ
την πικροκυματούσα.

- Εγώ τα πρωτοδέχθηκα
τ' αφράτα της τα κάλλη,
μου είπε ένα κύμα, και γι' αυτό
με πόθο και με γογγυτό
φιλώ το περιγιάλι.

- Τα μάτια της, ερώτησα,
μην ήταν δακρυσμένα;
Ένα άλλο κύμα μου μιλεί:
- Σαν το χαρούμενο πουλί
επήγαινε στα ξένα.

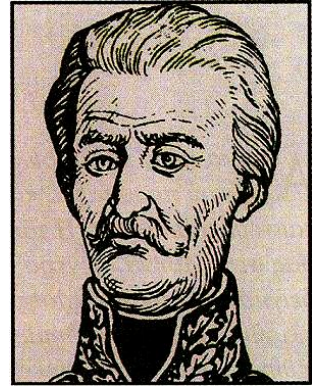
Το τρίτο κύμα ερώτησα:

**- Εμέ γιατί ν' αφήση
να κλαίγω και να λαχταρώ;
Περνάει το κύμα το σκληρό
χωρίς να μου μιλήση.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Με ποιους τρόπους ο ποιητής εκφράζει τα αισθήματά του;**
- 2. Τι σημαίνει η σιωπή του κύματος στην ερώτηση του ποιητή;**
- 3. Να εξετάσετε τη στιχουργία του ποιήματος.**

Γεώργιος Ζαλοκώστας (1805-1858)

Γεννήθηκε στο Συρράκο της Ηπείρου και πέθανε στην Αθήνα. Πήρε μέρος στον αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας. Έγραψε επικούρικα ποιήματα, για να εξυμνήσει τον αγώνα του 1821, αλλά και μικρά λυρικά για περιστατικά της προσωπικής ζωής. Μερικά από τα τελευταία μελοποιήθηκαν και έφθασαν ως τις μέρες μας σαν τραγούδια, όπως Το φίλημα [Μια βοσκοπούλα αγάπησα, από το κωμειδύλλιο Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας], Ο βοριάς που τ' αρνάκια παγώνει κ.ά. Ο Λίνος Πολίτης (Ποιητική Ανθολογία, Εισαγωγή, σ. 11) σημειώνει: «Είναι ένας ποιητής περίεργα διχασμένος.

Γράφει αδιάκριτα στη δημοτική ή στην καθαρεύουσα, καθώς και ποιήματα επικούρικα ή μικρότερα λυρικά, τον γνησιότερο εαυτό του τον βρίσκει ωστόσο στους ελάσσονες τόνους των ειδυλλιακών του ποιημάτων, σε μια στιχουργική μορφή ιδιαίτερα μελωδική». Χαρακτηριστικό ότι σε επιστολή του δηλώνει το θαυμασμό του για την ποίηση του Διονυσίου Σολωμού.

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής

Διονύσου πλους [απόσπασμα]

Από τα μέσα τον 19ου αιώνα μεταφέρεται στην Ελλάδα ένα αισθητικό ρεύμα που προσπαθεί να μιμηθεί τα αρχαία ελληνικά πρότυπα και ονομάζεται νεοκλασικισμός. Η τάση αυτή ενισχύθηκε από τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα, κέντρο του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Αρχιτεκτονικά δείγματα αυτής της τάσης είναι τα κτήρια του Πανεπιστημίου, της Εθνικής Βιβλιοθήκης, της Ακαδημίας, του Ζαππείου κ.ά., αλλά και πολλά σπίτια στην Αθήνα, μερικά από τα οποία σώζονται ακόμη (νεοκλασικά). Κύρια στοιχεία τους

είναι οι κίονες, τα αετώματα στην πρόσοψη και πάνω από τα παράθυρα, τα πήλινα αγάλματα σε κόγχες και τα ακροκέραμα.

Στην ποίηση η τάση αυτή εκδηλώνεται με τη γλώσσα που γίνεται συχνά αρχαίζουσα και τη χρήση αρχαίων θεμάτων.

Χαρακτηριστικό δείγμα είναι το ποίημα Διονύσου πλους του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή, που έχει ως θέμα του την απόπειρα των Τυρρηνών πειρατών να απαγάγουν το θεό Διόνυσο. Το ίδιο θέμα παριστάνεται ανάγλυφο στο θριγκό του μνημείου του Λυσικράτη στην Αθήνα –κι ας σημειώσουμε ότι ο Ραγκαβής ήταν και αρχαιολόγος.

Η έκτασις του αχανούς
Αιγαίου εκοιμάτο,
κ' έβλεπες δυο ουρανούς·
ο εις είν' άνω κυανούς,
γλαυκός ο άλλος κάτω.

Αι διαλείπουσαι πνοαί
του έαρος εφύσων
αμφίβολοι και αραιαί·
μακράν δ' εφαίνοντ' ως σκιαί
αι κορυφαί των νήσων.

Η δύσις, πύλη φλογερά,
λαμπράς αντανakλάσεις
ηκόντιζεν εις τα νερά,
ως αν ενέμοντο πυρά*
την πλάκα της θαλάσσης.

πυρά, τα: φωτιές.

Αλλ' όπου νότος εις γλαύκας
ταινίας την ερρίκνου,
τι ήτον; όρνις ή ολκάς,
ήτις ετάνυε λευκάς
τας πτέρυγας ως κύκνου;

Ήτον ολκάς, ουχί πτηνόν·
ως δ' έφθασε πλησίον,
μέλαν εφάινετο βουνόν
και τον ιστόν του Τυρρηνών
εκόσμει επισείων.*

.....
Ην το κατάστρωμα ευρύ,
πλήρης ανδρών η πρύμνη,
βήμα την έκρουε βαρύ·
αντηχούν άγριοι χοροί
κι ενυαλίων ύμνοι.*

επισείων, ο: μικρή τριγωνική
σημαία στην κορυφή του ιστού.
ύμνοι ενυαλίων: πολεμικά
τραγούδια (ενυάλιος : πολεμικός,
πολεμιστής).

Εἰς δὲ τὴν πρῶραν ἀπαλῶς
εἰς δέρματα πανθήρων
νέος κατέκειτο καλός,
εἰς τὸ βραχίον' ἀμελῶς
τὸ σῶμα υπεγείρων.

Χιτώνα εἶχε κροκωτόν*
μετὰ χρυσῶν ἀμμάτων.*
Πλην καταρρέων ὁ χιτών,
γυμνόν κατέλιπεν αὐτόν
ἐπάνω τῶν γονάτων.

Σπανία ἦν ἡ καλλονή
αὐτοῦ τοῦ νεανίου.
Μάλλον ἐφαίνετο γυνή,
ἔχουσα ὄψιν ευγενή
καὶ πλήρη μεγαλείου.

κροκωτός: με χρώμα κρόκου,
χρυσοκίτρινο.

ἄμματα, τα: κάθε τι που δένει, το
σχοινί, ἡ ταινία, ὁ κρίκος, ἡ πόρπη,
ἡ αλυσίδα (ἀπὸ τὸ ρῆμα: ἀπτω =
συνάπτω, δένω).

Χρυσούν εκράτει αφ' ενός
περίγλυφον κρατήρα,
και με θωπεύματα κυνός
ωραία τίγρις ταπεινώς
τω έλειχε την χείρα.

Επί της άλλης δε χειρός
προσέκλινεν ηρέμα
νεάνις, κρίνος ανθηρός,
και εις το βλέμμα της πυρός
αυτός προσήλου βλέμμα.

.....
Ποία εντέλεια! Εικών
εφαίνετο μαρμάρου,
θαύμα της τέχνης γλυπτικών.
Αλλ' ως αυτή δεν ην λευκόν
το μάρμαρον της Πάρου.

Εις σε προσπλέκει η Κλωθώ
του βίου μου το νήμα.
Σε μόνον, μόνον σε ποθώ,
και ως δεσμί' ακολουθώ
το προσφιλές σου βήμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

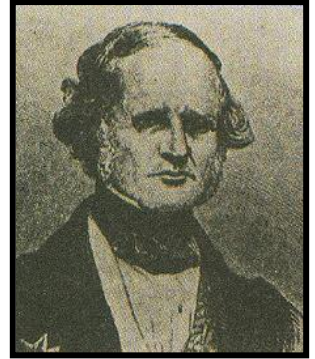
1. Να αναλύσετε τις εικόνες που απαρτίζουν το φυσικό περιβάλλον, όπου ταξιδεύει το πλοίο.

2. Να αναλύσετε τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν τη σκηνή με το θεό Διόνυσο και την ακολουθία του. Πώς ερμηνεύετε τη συστοιχία ανάμεσα σ' αυτή και στην κατάσταση που επικρατεί στη φύση (σε αντίθεση με την κατάσταση που επικρατεί στον όμιλο των ναυτών). (Να λάβετε υπ' όψη τις ιδιότητες του Διονύσου ως θεού.)

Αιμίλιος
Προσαλέντης (1859-
1926), Το Μνημείο
του Λυσικράτους,
Εθνική Πινακοθήκη

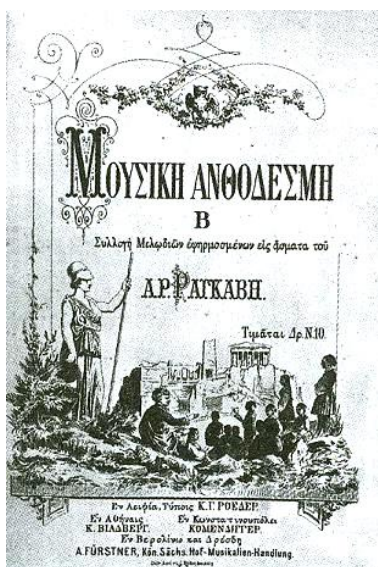

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892)

Γιος του φαναριώτη λόγιου Ιάκωβου Ρίζου Ραγκαβή, γεννήθηκε στην Κων/λη. Σπούδασε στο Μόναχο και κατέβηκε στην Ελλάδα, ως αξιωματικός στην αρχή, αλλά σύντομα πέρασε σε διοικητικές θέσεις. Διετέλεσε καθηγητής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο, υπουργός εξωτερικών και πρέσβης. Πέθανε στην Αθήνα. Έγραψε ποικίλα έργα: ποιήματα, δράματα, διηγήματα, μυθιστορήματα (Ο αυθέντης τον Μωρέως), στρατιωτικά συγγράμματα, αρχαιολογικά, διδακτικά εγχειρίδια, Γραμματολογίες, απομνημονεύματα. Δικό του είναι το ποίημα Ο κλέφτης [Μαύρη είναι

η νύχτα στα βουνά], που έγινε
εμβατήριο και τραγουδήθηκε πολύ
ως τις μέρες μας. «Ύστερα από τα
μισά του αιώνα, ακολουθώντας την
τάση της εποχής, εξαρχαΐζει τη
γλώσσα του και, εγκαταλείποντας
το ρομαντισμό, φτάνει σ' ένα
νεοκλασικισμό, που τον διακρίνει
για εξαιρετική επιτήδευση και
κομψότητα στη γλώσσα. Έξοχο
παράδειγμα ο γνωστός Διονύσου
πλους (1864)» (Αίνος Πολίτης,
Ποιητική Ανθολογία, Εισαγωγή, σ.
11).

**ΜΟΥΣΙΚΗ
ΑΝΘΟΔΕΣΜΗ
Β
Συλλογή Μελωδιών
έφηρμοσμένων εις
άσματα του
Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ**

Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος

Ασμάτιον

Ο Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος θεωρήθηκε ένας από τους κορυφαίους εκπροσώπους του ρομαντισμού. (Εμφανίζεται σε μια εποχή που η ποίηση των Φαναριωτών αρχίζει να φθίνει και κυριαρχούν οι τάσεις για επιστροφή στην αρχαία γλώσσα και την ανασύσταση του αρχαίου μεγαλείου). Θεματική του ποιήματος που περιλαμβάνεται στη συλλογή Στόνοι (1866), είναι η αναλγησία και η απιστία της γυναίκας. Όπως έχει γραφτεί, η ευαισθησία του δεν μπορεί να δει στη γυναίκα παρά ένα πλάσμα ανάλγητο, που προορισμός του είναι να βασανίζει τον άντρα.

**Βέβαια το θέμα αποτελεί κοινό
τόπο όχι μόνο της ρομαντικής
ποίησης, αλλά και της εποχής.**

**Όπως βλέπεις εις την λίμνην
την εικόνα σου πιστήν,
άνω ταύτης όσω είσαι·
άμα δε αναχωρήσης,
έπαυσες να ζωγραφήσαι,
και η λίμνη διαγράφει
την εικόνα σου αυτήν.**

**Ούτω και ενόσω μένης
εις την φίλην σου εμπρός,
σ' εικονίζει, αγαπάσαι·
φεύγεις; αι στιγμαί εκείναι
θα διαγραφώσι πάσαι,
και θα έλθουν πάλιν άλλοι
να κατοπτρισθούν λαμπρώς.**

Εἰς τὸν ἄνεμον μὴ λέγε
 τὰ δεινὰ σου· δὲν σ' ἀκούει.
Εἰς τὴν ἄμμον μὴ χαράσσης
 τ' ὄνομα σου· θα χαθῆ.

Ὅστις κρούει τὴν ψυχὴν
 τὴν γυναικείαν, μάτην κρούει·
ὅ,τ' εἰς γυναικὸς χαράξης
 τὴν καρδίαν, θα σβεσθῆ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το ποίημα αποτελεί τυπική περίπτωση της ρομαντικής ποίησης: καθαρεύουσα γλώσσα, εύκολη στιχουργία, ύφος ρητορικό. Προσπαθήστε να υποστηρίξετε, βασιζόμενοι στο ίδιο το ποίημα, αυτές τις απόψεις.

2. Με ποιες εικόνες παρουσιάζει ο ποιητής τη γυναικεία απιστία;

Maurice Chabs, Ενατένιση

Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος (1843-1873)

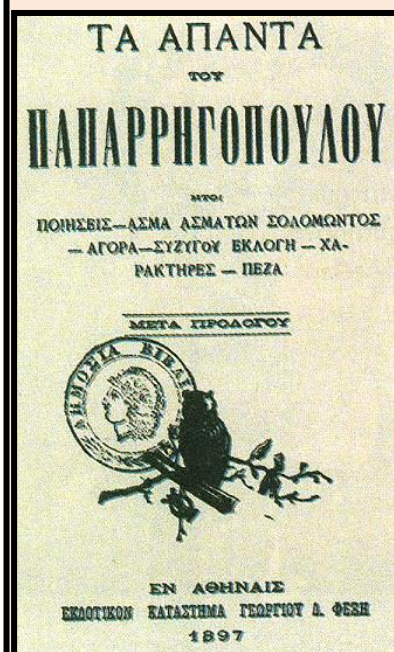

Γεννήθηκε και πέθανε στην Αθήνα. Σπούδασε νομικά και σε ηλικία 23 ετών αναγορεύτηκε διδάκτωρ της Νομικής Σχολής. Πατέρας του ήταν ο ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Έργα του: α) Μελέτες: Σκέψεις ενός ληστού ή η καταδίκη της κοινωνίας (1859), Η περί ποινης θεωρία του Πλάτωνος (1860), κ.ά. Ποίηση: Στόνοι (1866), Χελιδόνες (1867), Ορφεύς – επικολυρικόν ποίημα (1868), Πυγμαλίων – επικολυρικόν ποίημα (1869). Πεζά: Χαρακτήρες – Διάλογοι πεζοί και έμμετροι (1870). Θέατρο: Συζύγου εκλογή – κωμωδία (1868), Αγορά, κωμωδία (1871).

Συγκεντρωτικές εκδόσεις του έργου του: Ανέκδοτα έργα (1894), Τα Άπαντα, εκδ. Γ. Φέξη (1897), Τα Άπαντα, Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη Φέξη (1915).

**ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΥ
ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ**

**ΜΥΘΟΙ
ΠΟΙΗΣΕΙΣ – ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ –
ΑΓΟΡΑ – ΣΥΖΥΓΟΥ ΕΚΛΟΓΗ –
ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ – ΠΕΖΑ**

ΜΕΤΑ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

**ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΞΗ
1897**

Τα Άπαντα, Εξώφυλλο

Σπυρίδων Βασιλειάδης

Το άσμα του Ορφέως¹

Παρήλθον ημέραι

και χρόνοι μεγάλοι,
εις βάτους επνίγη το εύβοτρου κλήμα,
η κόμη γονέων σεπτών ελευκάνθη
και μείρακες ήδη τα βρέφη θα είναι
αφ' ότου της ξένης η άλμη μας ζει.

Ο ναύτης με μόχθους

ιθύνων το σκάφος
εν μέσω λαιλάπων

κι εν μέσω θηρίων,
ο πλάνης περών

των ερήμων τα πλάτη,
προς τ' άστρα το βλέμμα

ποσάκισ εγείρει
ποθών να εικάσει την πάτριον γην.

1. Το ποίημα ανήκει στη συλλογή
Γαλάτεια (1898).

**Ω! πότε θα ρίψει αγκύρας το πλοίο
εν μέσω λιμένοφιλτάτης πατρίδος;
Ω, πότε θα κλίνει ο ναύτης τα στέρνα
εν μέσω αγκάλης μνηστής**

ερωμένης;

Βοήθει τους άνδρας ναυτίλους,

Βορρά!

**Εκεί εις εκάστου καλύβην πατρώαν,
εκεί εις εστίας φαιδράν λαμπηδόνα,
ή όπου το κύμα εκπνέει την δείλην
συνέρχεται άπας ο οίκος ευχέτης
και κλαίει απόντας γονείς,**

αδελφούς.

**Α! τις εορτή και φιλήματα ποία,
οπότεν το φίλτατον έδαφος φθάσεις
εκεί, όπου πρώτον τον ήλιον είδες
και φθίνει το στήθος πιστής σου**

συνεύνου

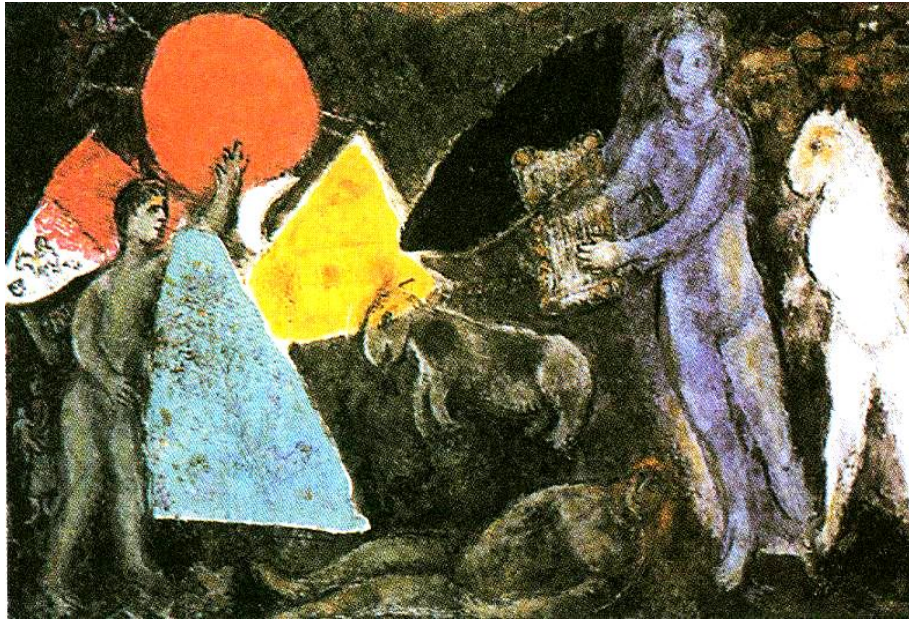
κι υγραίνεται τ' όμμα μητρός

γηραιάς!...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος και πώς συνδέεται με τον τίτλο του ποιήματος; (Σημειώστε ότι ο Ορφέας συνόδευσε τους Αργοναύτες στην εκστρατεία τους και με τη γοητεία των κατευναστικών ήχων της χρυσής λύρας του οι Αργοναύτες δε δελεάστηκαν και δεν υπέκυψαν στις οργιαστικές διασκεδάσεις της Λήμνου και τη γοητεία των Σειρήνων. Εκτός τούτου, με τη μουσική του ακινητοποίησε, κατά μια εκδοχή, τις Συμπληγάδες Πέτρες και νάρκωσε το δράκοντα που φύλαγε το χρυσόμαλλο δέρας, βοηθώντας έτσι να ευοδωθεί ο σκοπός της εκστρατείας).

2. Από ποια συναισθήματα διακατέχονται οι ναυτικοί και με ποια μέσα κατορθώνει ο ποιητής να τα προβάλλει;

**Marc Chagall (Σαγκάλ) (1889-1985),
Ο μύθος τον Ορφέα**

Σπυρίδων Βασιλειάδης (1845-1874)

Γεννήθηκε στην Πάτρα. Σπούδασε νομικά και για ένα διάστημα έζησε στο Παρίσι όπου και πέθανε.

Ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και κριτικός. Έργα: Ποίηση: Εικόνες και κύματα (1866), Έπεα πτερόεντα.

Θεατρικά: Γαλάτεια. Το σύνολο των έργων του εκδόθηκε σε τέσσερις τόμους με το γενικό τίτλο Αττικάί νύκτες (1873-1874).

Η πεζογραφία – Το μυθιστόρημα

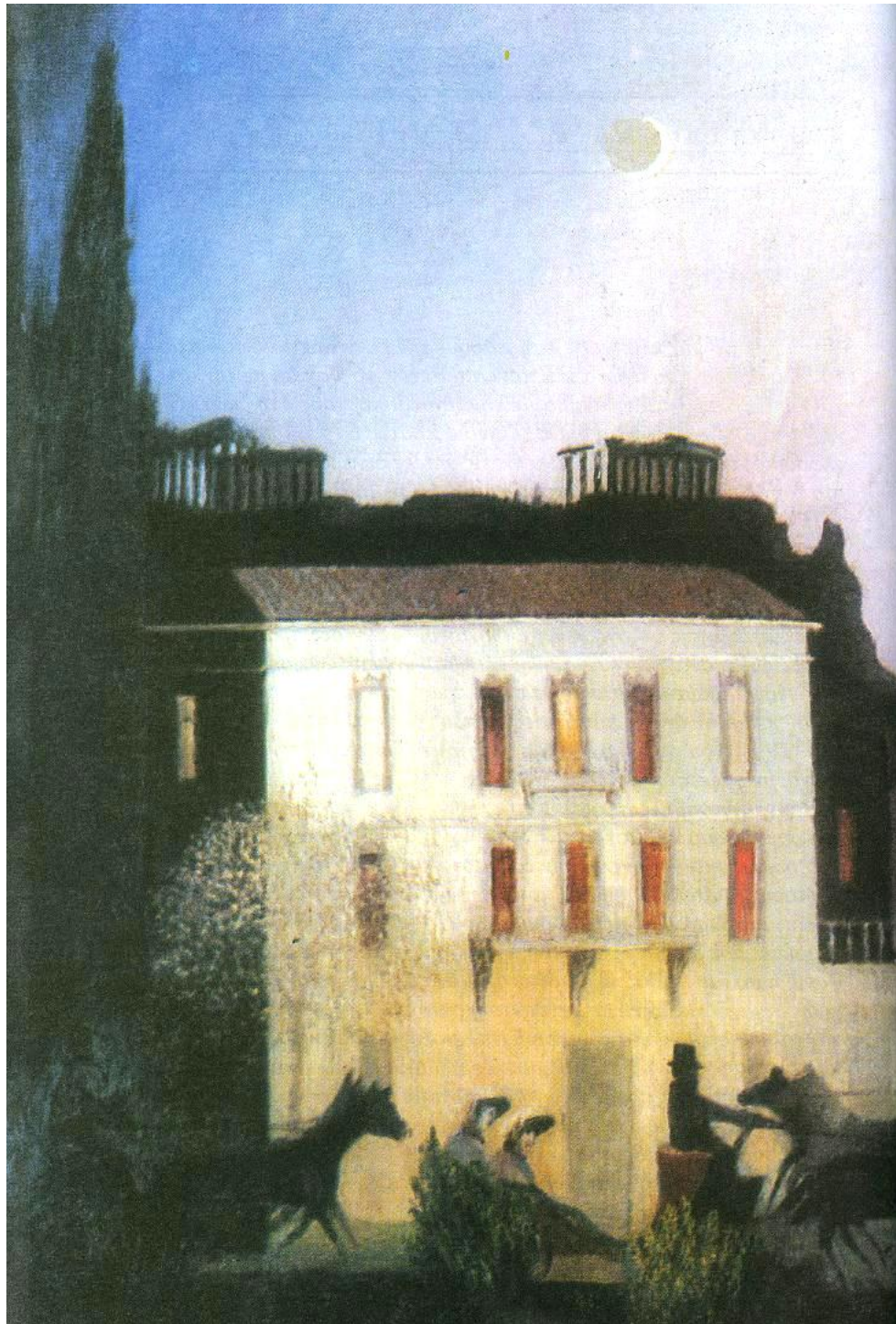
Δύο ιδεολογικά κέντρα θα επηρεάσουν την ελληνική παιδεία κατά τη διάρκεια του αγώνα και πριν απ' αυτόν: το Φανάρι με τον αρχαϊσμό του και τα Εφτάνησα με την προτίμησή τους στη ζωντανή γλώσσα. Στο ανεξάρτητο όμως ελληνικό κράτος θα επικρατήσουν οι γλωσσικές απόψεις των αρχαϊστών, τις οποίες διετύπωσε στο μανιφέστο του «Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου» το 1853 ο Παν. Σούτσος.

Η νεοελληνική πεζογραφία ακολουθεί την περίοδο 1830-1880 τα ευρωπαϊκά λογοτεχνικά πρότυπα και ρεύματα, κυρίως το ρομαντισμό, που μεταφέρουν στην Ελλάδα, όπως είπαμε, οι Φαναριώτες

(Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, 1809-1892 και Παναγ. Σούτσος, 1806-1868). Για την ανάπτυξη της πεζογραφίας υπήρχαν οι αναγκαίες προϋποθέσεις: ικανοποίηση αναγκών (συναισθηματικών, ηθικών), ζήτηση, μεταφράσεις ευρωπαϊκών μυθιστορημάτων. Η πρώτη απόπειρα για συγγραφή πεζού κειμένου έγινε από τον Κοραή που έδωσε σε τέσσερις συνέχειες στα “Προλεγόμενα” της Ιλιάδος ένα χαριτωμένο κείμενο, τον Παπατρέχα, με σαφείς διδακτικούς σκοπούς.

Η νεοελληνική πεζογραφία αυτής της περιόδου πολώνεται ανάμεσα στο ρομαντισμό και στην απόπειρα ανίχνευσης της πραγματικότητας. Στα ρομαντικά έργα ανήκουν το επιστολικό μυθιστόρημα του Παν. Σούτσου Ο Λέανδρος (1834), που απηχεί το πνεύμα του Βέρθερου

του Γκέτε και το ιστορικό μυθιστόρημα του Α. Ρ. Ραγκαβή Ο αυθέντης του Μορέως, που μιμείται τον Ιβανόη του Ουόλτερ Σκοτ. Παράλληλα, εμφανίζονται και νέα αστικά μυθιστορήματα, που απεικονίζουν τη σύγχρονη πραγματικότητα με μια διάθεση σατιρική και κριτική. Τέτοια είναι τα μυθιστορήματα του Γρηγ. Παλαιολόγου Ο πολυπαθής (1839) και Ζωγράφος (1842) και το ημιτελές του Ιάκωβου Πιτσιπίου Ο πίθηκος Ξουθ ή τα ήθη του αιώνας (1848). Αυτά αποτελούν κατά κάποιο τρόπο τους προδρόμους των αξιόλογων ρεαλιστικών έργων, όπως Η Πάπισσα Ιωάννα (1866) του Εμμ. Ροΐδη, Ο Θάνατος Βλέκας (1855) του Παύλου Καλλιγά, Η Στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι του Χ. Δημόπουλου και ο Λουκής Λάρας (1879) του Δημ. Βικέλα.

**Tivadar Csontváry (1853-1919),
Περίπατος στην Αθήνα
με νέο φεγγάρι (1904)
Μουσείο Janus Pannonius,
Pécs (Ουγγαρία)**

Γρηγόριος Παλαιολόγος

Ο Πολύπαθης [απόσπασμα]

Ο Πολύπαθης (1839) είναι από τα πρώτα μυθιστορήματα της περιόδου 1830-1880. Προηγήθηκε το ερωτικό επιστολικό μυθιστόρημα του Παν. Σούτσου Ο Λέανδρος (1834) που είχε πρότυπο, όπως είπαμε, το Βέρθερο του Γκέτε. Με τον Πολύπαθη ο Γρ. Παλαιολόγος, όπως δηλώνει στον πρόλογο του, προσπάθησε να δώσει μια τερπνή ιστορία αποβλέποντας παράλληλα στη «διόρθωσιν των ηθών», να ενώσει δηλαδή «το ηδύ με το ωφέλιμον». Στο μυθιστόρημα αυτό ο ήρωας του Αλέξανδρος Φαβίνης αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο τις περιπέτειες του βίου του, ενώ

παράλληλα απεικονίζει τα ήθη ανθρώπων διαφορετικών χαρακτήρων, κοινωνικών τάξεων και τόπων. Πρότυπό του έχει το γαλλικό μυθιστόρημα Gil Blas του Le Sage. Είναι «ο ελληνικός Ζιλβλάσιος», κατά την έκφραση του ίδιου του Παλαιολόγου. Στο απόσπασμα που ακολουθεί (Κεφ. Ζ΄ του δεύτερου βιβλίου) ο ήρωας μόλις σώθηκε από τρικυμία και ναυάγιο και μεταφέρεται με άλλους ναυαγούς στην Κωνσταντινούπολη με ένα οθωμανικό πλοίο. Για κακή τους όμως τύχη, αιχμαλωτίζονται στο Βόσπορο από ένα ρωσικό πολεμικό πλοίο λόγω του πολέμου Ρωσίας-Τουρκίας και οδηγούνται στο Χάρκοβο της Ρωσίας, όπου νέες περιπέτειες περιμένουν το Φαβίνη.

Είχον την τύχην να σύρω την προσοχήν εμπόρου, όστις ήξευρε τινάς λέξεισιταλικάς, και μαθών ότι γνωρίζω αυτήν την γλώσσαν, με εμίσθωσε δια να τον διδάξω την αριθμητικήν. Ευχαριστήσας την Ειμαρμένην και δι' αυτήν την μικράν της παραμυθίαν,* ήρχισα το διδασκαλικόν επάγγελμα με τόσην επιτυχίαν, ώστε μετά τριμηνίαν ο τεσσαρακοντούτης και πολυγένειος μαθητής μου επροχώρησεν αρκετά και σπανίως πλέον μετεχειρίζετο τον κομβολογικόν πίνακα,* με τον οποίον οι Ρώσοι συνηθίζουν εν γένει να λογαριάζουν. Ο Κύριός μου ήταν δούλος ευγενοός τίνος, όστις,

παραμυθία: παρηγοριά.

κομβολογικός πίναξ: ειδικό όργανο με χάντρες, το αριθμητήρι, για τη διευκόλυνση αριθμητικών πράξεων.

αν και πολύ ολιγώτερον πλούσιος από αυτόν, δεν έστεργε να τον ελευθέρωση μ' όλον οπού τω προσέφερε σημαντικός ποσότητας· τούτο δε, από φιλοδοξίαν μόνον, δια να έχη δούλον μιλλιονάριον.* Ο Ρώσος μου προς τούτοις ήτον ευλαβής εις άκρον, καθώς οι πλείστοι των ομογενών του: εφύλαττεν ακριβώς όλας τας τεσσαρακοστάς, τας τετραδοπαρασκευάς και αυτάς τας Δευτέρας. Προσηύχετο ώρας πολλάς έμπροσθεν του εικονοστασίου του, συγκειμένου από εκατόν περίπου πηχιαίας εικόνας και έκαμνε τακτικώς πρωί και εσπέρας ανά εκατόν μεγαλοούρους μετανοίας. Δεν ελεούσε μεν ποτέ πτωχόν, αλλά

μιλλιονάριος: εκατομμυριούχος.

τούτο, δια να μην εμψυχώση την επαιτείαν· έκαμνε προς τούτοις πολλά λαθρεμπόρια, αλλά και τούτο, δια να βοηθήση τους δυστυχείς τελώνας, οι οποίοι πληρωνόμενοι παρέβλεπον. Θα ειπήτε ότι αδικούσε το αυτοκρατορικόν ή δημόσιον ταμείον, αλλ' αι προσευχαί και γονυκλισίαι, όχι ασήμαντα αμαρτήματα τοιαύτα, αλλά και πολύ μεγαλύτερα εκπλύνουν. Το μόνον ελάττωμα του ευλαβέστατου Κυρίου μου ήτον να μη ξυλίζη την γυναίκα του, ήτις εκ τούτου ήτον απαρηγόρητος, διότι το απέδιδεν εις αδιαφορίαν. Εάν με ηγάπα, με είπεν μίαν ημέρα, καθ' ην ευρών αυτήν κλαίουσαν ηρώτησα την αιτίαν της θλίψεώς της, εάν με ηγάπα καθώς πρέπει ο ανήρ μου, δεν ήθελεν αδιαφορεί δι' εμέ.

**Βλέπεις, ότι ούτε γραία είμαι, ούτε
δυσειδής.* Διατί λοιπόν τόση
ψυχρότης: Εγώ ήμην μέχρι τούδε
πιστή εις αυτόν, και αν ενίοτε
βλέπω με ερωτικόν όμμα τινά
άνδρα, το κάμνω επίτηδες διά να
κινήσω την ζηλοτυπίαν του, και να
τον κατορθώσω να με απόδειξη
εμπράκτως ότι με αγαπά· διότι δεν
αγνοείς βεβαίως ότι όστις αγαπά
ζηλεύει. Εις μάτην όμως. Ο
άσπλαγχνος, μόλις τετράκις με
έδειρεν εις διάστημα δύο ετών
αφού με ενυμφεύθη, και τούτο όχι
από αγάπην αλλά την μεν, διότι
εναντίον της θελήσεώς του
επλήρωσα τους μισθούς
θεραπαινίδος συλλυπηθείσα αυτήν,
την δε διότι έδωκα κατά λάθος εις
πτωχόν αργυρούν αντί χάλκινου**

δυσειδής: δύσμορφος, άσχημος.

νομίσματος· τας άλλας δύο δι' οικονομικός πάλιν αιτίας. Αλλά και εγώ θα αρχίσω εις το εξής να ερωτεύομαι, και θα ερωτευθώ τόσον δυνατά, ώστε να τον φέρω εις συναίσθησιν. Παράξενος πολύ μοι εφάνη η αιτία των δακρύων της Κυρίας μου. Ως συμπαθητικός* επάσχισα λοιπόν να την παρηγορήσω, και δια να φθάσω ταχύτερα εις τον αθωότατον σκοπόν μου ησπάσθην τας χείρας της. Αυτή όμως, επιθυμούσα ως φαίνεται, να βάλη άνευ περαιτέρω αναβολής εις πράξιν την απόφασίν της, συνεκινήθη και με απέδωκε τον ασπασμόν εις τας παρειάς, με πολλή θερμότητα. Είναι μεν παραδεδεγμένον εις την Ρωσίαν, να ασπάζονται αι γυναίκες τους

συμπαθητικός: συμπάσχων.

άνδρας εις το πρόσωπον όταν τας χειροφιλούν, αλλά το φίλημα της Κυρίας μου ήτον άλλου είδους. Μόλις διεδέχθη το μειδίαμα τους κλαυθμούς της, και παρουσιάζεται αιφνιδίως ο μαθητής μου, κρατών παχύτατον και ροζώδες ξύλον, με τον οποίον εμέτρησε και τα ιδικά μου και της φιλτάτης συζύγου του τα κόκκαλα. Δεν ηξεύρω εάν αυτή ηυχαριστήθη πολύ απολαύσασα την τόσον ποθητήν απόδειξιν της συζυγικής αγάπης. Όσον το κατ' εμέ, δεν επεθύμουν να την προμηθεύσω αυτήν την ευχαρίστησιν με βλάβην της ωμοπλάτης μου. Εις τρία βήματα κατέβην την σκάλαν και εξήλθον από την οικίαν του Ρώσου μου τόσον τρομαγμένος, ως να με εκυνήγα όλον το τάγμα του Εωσφόρου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Βασισμένοι στο κείμενο να αναζητήσετε τα μέσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να πετύχει, όπως λέει στον πρόλογο του, το “ηδύ με το ωφέλιμον”.**
- 2. Να συγκεντρώσετε τα χωρία που δείχνουν την ειρωνεία με την οποία ο αφηγητής παρατηρεί και απεικονίζει τα ήθη των κυρίων του.**

Γρηγόριος Παλαιολόγος (1774-1844)

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Σπούδασε γεωπόνος στην Αγγλία, Γερμανία, Ελβετία και Γαλλία. Το 1829 έρχεται στην Ελλάδα και διορίζεται έφορος των εθνικών κτημάτων και διευθυντής του Προτύπου Αγροκηπίου Τίρυνθος. Το 1833 γίνεται «Γραμματέας της επί των Εσωτερικών Γραμματείας», δηλαδή του Υπουργείου Εσωτερικών. Έργα του: Τα μυθιστορήματα Ο Πολυπαθής (1839) και Ο Ζωγράφος (1842). Εκτός από μυθιστορήματα δημοσίευσε και μελέτες σχετικές με γεωπονικά ζητήματα.

**Henri Pickesgill (1782-1875),
Ελληνίδα Κόρη (1829)
Μουσείο Μπενάκη**

Ιάκωβος Πιτσιπίος

Ο Πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας

Ο Πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας (1848) του Ιάκωβου Πιτσιπίου αφηγείται την ιστορία ενός ανθρώπου που εξαιτίας ενός εγκλήματός του καταδικάζεται από το Θεό να μεταμορφωθεί σε πίθηκο και να ζήσει έτσι έως ότου εξιλεωθεί και επανακτήσει την ανθρώπινη μορφή. Αφού πρώτα ζήσει σ' έναν ερημότοπο, ο πίθηκος αυτός, που ονομάζεται Ξουθ, αιχμαλωτίζεται από τους ανθρώπους και ζει στην Αγγλία και την Ελλάδα, εκτελώντας, χάρη στη μεγάλη του ικανότητα να μιμείται τον άνθρωπο, χρέη υπηρέτη στον εκάστοτε κύριό του.

Μέσα από την ιστορία αυτού του πιθήκου και την περιγραφή των σχέσεών του με τους ανθρώπους ο συγγραφέας σατιρίζει τα ευρωπαϊκά και τα ελληνικά ήθη του πρώτου μισού του δέκατου ένατου αιώνα. Ο τελευταίος ιδιοκτήτης του πίθηκου Ξουθ είναι ο Καλλίστρατος Ευγενίδης, τυπικό δείγμα ανερχομένου νέου στην Αθήνα της δεκαετίας του 1840.

Αλλ' αφού είπομεν τοσαύτα περί του πιθήκου Ξουθ, ήθελεν είσθαι άδικον να μην είπωμέν τι και περί της καταγωγής του ευγενέστατου αυτού δεσπότη, μάλιστα εν ω το γενεαλογικόν δένδρον του Καλλιστράτου Ευγενίδου δεν είναι ούτε υψηλότερον, ούτε μάλλον πολύκλονον παρά το του πιθήκου Ξουθ· διότι, ο πατήρ αυτού,

αγωγιάτης εκ Τραπεζούντος
ωνομάζετο απλώς Γιάννης
αγωγιάτης Τραπεζούντιος·
πλουτήσας δε ανελπίστως κατά την
Ελληνικήν επανάστασιν, απέστειλε
τον μονογενή αυτού υιόν Κώλιαν
εις Ευρώπην, διά να εξευγενισθή
και φωτισθή· δύο δε μήνας μετά την
εις Αθήνας επιστροφήν του Κώλια,
ο Γιάννης απέθανεν αφήσας αυτόν
κληρονόμον μεγάλης χρηματικής
και κτηματικής περιουσίας.

Ο Κώλιας λοιπόν του Γιάννη
αγωγιάτου Τραπεζουντίου, κατά
την εν τη πεφωτισμένη Ευρώπη
περιήγησιν αυτού, ενόμισε
κατάλληλον να μεταβάλη επί το
ευγενικώτερον το μέν Κώλιας, εις το
Καλλίστρατος, το δε Γιάννη, εις το
Ευγενίδης, το δε αγωγιάτου, εις το
αγωνιστού και το Τραπεζούντιος εις
το Τραπεζίτης· και ούτως

**εσφυρηλάτησε θαυμασίως το
ωραίον αυτού όνομα. Καλλίστρατος
Ευγενίδης Αγωνιστής και
Τραπεζίτης· υπό δε το όνομα τούτο
υπήρχε γνωστός εις όλον τον εντός
και εκτός του κράτους κόσμον, και
υπό τούτο το όνομα εξυμνούν οι
εφημεριδογράφοι της
πρωτεύουσας τας πατρογονικάς
σπανίας αυτού αρετάς, οσάκις
επλήρωνεν ανά 30 λεπτά τον
στίχον εις μετρητά και τακτικώς την
εξαμηνιαίαν αυτού συνδρομήν.**

**Ο Καλλίστρατος λοιπόν,
εκπαιδευθείς εις την πεφωτισμένην
Ευρώπην, έχων πλήρες κάλλους,
ευγενείας και ηρωισμού όνομα και
εξοδεύων αφθόνως τα χρήματα του
μακαρίτου πατρός αυτού Γιάννη,
εισήχθη λίαν ευκόλως και αμέσως
εις όλας τας συναναστροφάς των
Αθηνών, παρευρίσκετο εις όλους**

τους χορούς της Αυλής και προσεκαλείτο εις όλα τα διπλωματικά γεύματα των υπουργών και ξένων πρέσβων όλοι δε οι μεγάλοι πολιτικοί της πρωτευούσης (και μάλιστα οι Ευρωπαίοι) εθαύμαζαν εκάστοτε την μεγάλην αυτού αγχίνοιαν, τας υψηλός γνώσεις και την ευγενή συμπεριφοράν, και προσέθεσαν εις το σχοινοτενές όνομα του Καλλιστράτου την προσηγορίαν *le genie Grec*, ο περινούστατος 'Ελλην και αληθώς δεν υπήρχεν έθιμον, ή συρμός Ευρωπαϊκός, τον οποίον ο Καλλίστρατος να μην μιμείτο αμέσως, και μάλιστα να μη φέρη εις το άκρον της τελειότητος· οι ράπται, οι υποδηματοποιοί, οι κουρείς, οι μυρεψοί, οι πιλοποιοί και αι πλύστραι των Αθηνών ίσταντο αείποτε εκατέρωθεν της

οδού, οσάκις το βαρόμετρον τούτο του δυτικού συρμού διέβαινε, διά να παρατηρήσωσιν αυτόν από κεφαλής μέχρι ποδών, και περιεργασθώσι και μυρισθώσι, και ούτω να κανονίσωσι πάσας τας πράξεις και επιχειρήσεις αυτών· διά κοινής γνωμοδοτήσεως διωρίσθη προστάτης του θεάτρου, πρόεδρος της φιλαρμονικής εταιρίας, έφορος της λέσχης, ρυθμιστής του Ιπποδρομίου, κανονιστής των δημοσίων εορτών και γενικός κοσμήτωρ και εισηγητής όλων των χορών της πρωτευούσης· και δικαίως ήθελεν ομοιώσει τις τον Καλλίστρατον προς ηθικόν βορβοροφάγον, τον οποίον η δυτική φιλοκαλία έρριψεν επί της Ελλάδος, διά να καθαρίση το κλασικόν τούτο έδαφος από μικρών τινων απηρχαιωμένων κηλίδων,

**τας οποίας δεν επρόφθασαν να
εξαλείψωσιν η υπό των περίφημων
διαχειριστών του δανείου
επινοηθείσα ευρωπαϊκή διάπλασις
και επεξεργασία των αμόρφων και
ακατεργάστων ελληνικών ηθών.**

**Αλλά και το εσωτερικόν των
θαλάμων της οικίας του
Καλλιστράτου υπήρχε
κεκοσμημένον διά της
λεπτομερεστέρας απομιμήσεως
των ευγενών κληρονομιούχων
νέων της Δύσεως· η αίθουσα, ή ο
θάλαμος της υποδοχής, περιείχε
γαλλικά ανακλιντήρια εκ
μεταξοχνόων υφασμάτων,
αμερικανικάς αιώρας, αγγλικούς
καθρέπτας, μαροκινούς τάπητας,
και κατά μέσον μεγάλην
στρογγύλην τράπεζαν εξ ωραίου
μαρμάρου της εν Ιταλία Καρράρας,
επί του κέντρου της οποίας ίστατο**

ως πυραμῖς ολόχρυσος περσική
καπνοσύριγξ εκ κιναιϊκού
λευκαργίλου· περί δε το ανατολικόν
τούτο μαυσωλείον ἔκειντο διάφορα
χρυσοδεμένα βιβλία εις κιναιϊκήν,
σανσκριτικήν, μογγολικήν και
βιρμανικήν γλώσσαν, προς
ανάγνωσιν και διασκέδασιν των
παρευρισκομένων φίλων εις τας
εσπερινός συναναστροφάς του
Καλλιστράτου· απέναντι δε της
θύρας της αιθούσης εκρέματο
μεγάλη εικών, έχουσα ύψος μεν
πέντε πηχών, πλάτος δε περίπου
επτά, παριστώσα διά ζωηρότατων
χρωμάτων άνδρα υψηλού
αναστήματος, φέροντα πλατυτάτην
φουστάνελαν, επί δε των ώμων
χρυσάς ευρωπαϊκός επωμίδας
αρχιστρατήγου και έχοντα το
στήθος κεκαλυμμένον υπό πλήθους
ευρωπαϊκών παρασήμων· ο

παριστώμενος ούτος ήρως εις μεν την δεξιάν χείρα εκράτει ρομφαίαν δι' ης εφάινετο θερίζων τους προτων ποδών αυτού κειμένους Οθωμανούς, δια δε της αριστεράς εφάινετο στηρίζων επί τινος φρουρίου την κυανόλευκον ελληνικήν σημαίαν· κάτωθεν δε της εικόνας υπήρχε γεγραμμένη χρυσοίς γράμμασιν η εξής επιγραφή «ο ήρως πατήρ μου ανυψών πρώτος την ελληνικήν σημαίαν επί του φρουρίου των Θερμοπυλών, κατά διαταγήν της Α. Μ. του Βασιλέως της Ελλάδος, τω πρώτω έτει και μηνί της Ελληνικής Επαναστάσεως».

Παρά δε την εικόνα ταύτην εκρέματο άλλη μικρότερα παριστώσα ευγενή κυρίαν ενδεδυμένην λαμπρά ευρωπαϊκά φορέματα, ανακεκλιμένην επί

χρυσούφαντου θρόνου, κρατούσαν βιβλίον εις την χείρα και αναγινώσκουσιν μετά προσοχής· κάτωθεν δε της εικόνας ταύτης εφάινετο η επιγραφή «η εκ της αυτοκρατορικής οικογενείας Κωνσταντίνου του Πορφυρογεν[ν]ήτου καταγομένη μήτηρ μου, αναγινώσκουσα την υπό της εξαδέλφης αυτής Δουκίσσης Αμπραντές ιστορίαν του Ναπολέοντος».

Διάφοροι δε άλλαι πλουσίως περικεχρυσωμένοι εικόνες, παριστώσαι τα καταπληκτικώτερα συμβάντα της ιστορίας της Χαλιμάς και τους λαμπρότερους άθλους του Δονκισότου, εκάλυπτον τους διά των τριώνχρωμάτων της γαλλικής σημαίας χρωματισμένους τοίχους της αιθούσης· διότι ο νέος το λεγόμενον εν παρόδω ηγάπα πολύ

τους Γάλλους, κυρίως διό το πολυχρώματον αυτών.

Εκ δε των λοιπών θαλάμων το μεν σπουδαστήριον περιείχε λαμπράν βιβλιοθήκην, εμπεριέχουσαν διάφορα χρυσοδεμένα βιβλία· μεταξύ δε των ωραίων ερμαρίων του σπουδαστηρίου τούτου υπήρχε μάλιστα εν, το οποίον ο Καλλίστρατος είχεν αγοράσει εις Παρισίους κατά τινα δημοπρασίαν χρεωκοπήσαντός τινος εμπόρου, κατεσκευασμένον εκ λευκού εβένου και φέρον μεγάλην κεχρυσωμένην επιγραφήν, κρατουμένην υπό δύο ανάγλυφων παριστώντων, του μεν τον κερδώνον Ερμήν, του δε τον Ποσειδώνα και λέγουσαν «ιδιαιτέρα συμφέροντα και λογαριασμοί»· υπό δε την επιγραφήν ταύτην ο Καλλίστρατος επρόσθεσε

«Καλλιστράτου Ευγενίδου
αγωνιστού και τραπεζίτου αγαθή
τύχη» και προσδιώρισε το
ωραιότατον τούτο ερμάριον διά τα
συγγράμματα της υψηλής
διπλωματείας, τα οποία είχε
παραγγείλει εις διαφόρους
βιβλιοπώλας της νέας Γεφύρας των
Παρισίων αλλ' επειδή αι μεν θήκαι
του πολυτίμου ερμαρίου ήσαν
χαμηλαί, τα δε ρηθέντα
συγγράμματα σταλέντα εις Αθήνας
πριν να προφθάση η επιστολή του
Καλλιστράτου, δι' ης έπεμπε τον
έξαμον του ύψους των
παραγγελθέντων βιβλίων, τα
συγγράμματα, λέγομεν, ταύτα ήσαν
τα μεν εις φύλλον, τα δε εις μέγα
τέταρτον, τα δε διαφόρων μεγεθών,
ο Καλλίστρατος εξοικονόμησεν
ευστόχως την δυσκολίαν ταύτην,
κόψας δι' επιτηδείου τεχνίτου το

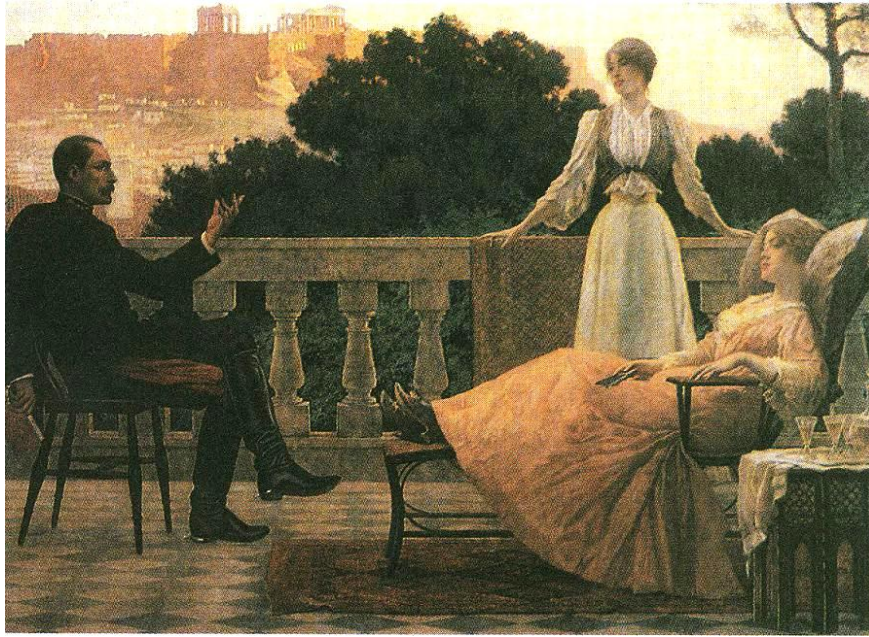
εξέχον μέρος των βιβλίων και
ισομετρήσας αυτά κατά το εμβαδόν
των θέσεων του πολυτίμου
ερμαρίου· τα δε αποκοπέντα εκ των
βιβλίων τούτων τεμάχια συνέλεξεν
εις έτερον επίσης κομψόν
ερμάριον, επιθέσας την επιγραφήν
«λείψανα αρχαιοτήτων», περίξ δε
του αρχαιολογικού τούτου
ερμαρίου, εκρέμαντο επί του τοίχου
διάφορα άλλα αρχαιολογικά
πολύτιμα πράγματα φέροντα την
επιγραφήν “τα ομματοϋάλια του
Ομήρου”, “η ταμβακοθήκη του
Σωκράτους”, “αι επωμίδες του
Φωκίωνος”, “η καπνοσύριγξ του
Πεισιστράτου”, “τα υποδήματα του
Διογένους”, και άλλα πολλά
τοιαύτα, αγορασθέντα υπό του
χάριν του συρμού φιλαρχαιολόγου
Καλλιστράτου κατά την εις την
Ευρώπην διατριβήν αυτού».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια ελληνική συνήθεια του δέκατου ένατου αιώνα σατιρίζει ο Πιτσιπίος με τις παραπάνω σελίδες του;**
- 2. Ο «υπέρ ευρωπαϊσμός» από τη μια και ο «υπέρ ελληνισμός» από την άλλη ήταν, όπως γράφουν και οι χρονικογράφοι της εποχής, οι δύο κύριες τάσεις της ελληνικής κοινωνίας των μέσων του δέκατου ένατου αιώνα. Βρίσκετε αναλογίες με τις σύγχρονες τάσεις της ελληνικής κοινωνίας; Αν ναι, προσδιορίστε κάποιες από αυτές.**

Ιάκωβος Πιτσιπίος (1803-1869)

Ο Ιάκωβος Πιτσιπίος γεννήθηκε στη Χίο, όπου και έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του. Σπούδασε στη μεγάλη του Γένους Σχολή Κωνσταντινουπόλεως και νομικά στο Παρίσι. Ως καθηγητής της φιλολογίας δίδαξε στην Οδησσό, στη Σύρο και την Κωνσταντινούπολη. Κατά καιρούς βρέθηκε στη Ρώμη, στο Λονδίνο, στο Βουκουρέστι, στη Βιέννη. Ανήσυχη και ιδιόρρυθμη προσωπικότητα καθώς ήταν, προκαλούσε συχνά με τη συμπεριφορά του. Έγραψε τα μυθιστορήματα Η Ορφανή της Χίου (1839) και Ο Πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας (1848), καθώς και διάφορα άλλα έργα.

**Ιάκωβος Ρίζος (1849-1926),
Αθηναϊκή Βραδιά (1907)
Εθνική Πινακοθήκη**

Λουκής Λάρας [απόσπασμα]

Ο Λουκής Λάρας είναι ένα έργο αφηγηριακό· με τη δημοσίευσή του εγκαινιάζεται μια καινούργια περίοδος της νεοελληνικής πεζογραφίας. Η υπόθεσή του αναφέρεται στην Επανάσταση του '21 και ιδιαίτερα στις αντιδράσεις του άμαχου πληθυσμού. Τοπικά εξελίσσεται στη Σμύρνη, στη Χίο και στην Τήνο όπου ο Λάρας κατέφυγε τελικά και σταδιοδρόμησε ως έμπορος. Το απόσπασμα που ακολουθεί δίνει μια σκηνή από τα φρικιαστικά γεγονότα της σφαγής της Χίου κατά το 1822.

Την επιούσαν ήμεθα από πρωίας
συνηγμένοι κατά το σύνηθες εις την
ισόγειον της οικίας είσοδον, ήτις
εχρησίμευεν ως κοινή αίθουσα μας.
Καθήμενοι εις των θυρών τα
κατώφλια και επί των βαθμίδων της
κλίμακος συνεσκεπτόμεθα, ως
πάντοτε, περί του πρακτέου, αναμέ-
νοντες τι η ημέρα θα μας φέρει και
υπολογίζοντες πότε ηδυνάμεθα να
περιμένωμεν απόκρισιν εκ Ψαρών.

Η Ανδριάνα μόνη ήτο απούσα.
Είχεν εξέλθει προς εύρεσιν τροφής.
Και άλλοτε κατώρθωσε να ποικίλει
την πενιχράν δίαιτάν μας
συλλέγουσα χόρτα άγρια εις τους
πέριξ του χωρίου λόφους. Αλλ'
εβράδυνεν ήδη να επιστρέψει. Και η
μήτηρ μου, ανησυχούσα, πολλάκις
ήνοιξε την θύραν και προέτεινε την
κεφαλήν εις την οδόν, να ίδει μη
φαίνεται ερχόμενη.

Η Ανδριάνα ήτο ο γενικός
προστάτης, η αληθής πρόνοια
ολοκλήρου της εις Μεστά*
δυστυχούς ημών ομάδος. Πλήρης
αυταπαρνήσεως και αφοσιώσεως,
περιέθαλπε την μητέρα και τας
αδελφάς μου και εφρόντιζε περί
πάντων των λοιπών· όλα τα
επρόφθανεν, όλα τα εσυλλογίζετο·
αυτή εύρισκεν ή εφεύρισκε την
καθημερινήν τροφήν μας, αυτή
έφερε το νερόν εκ της πηγής, αυτή
κατώρθωσε δι' άχυρων και
παλαιών ταπήτων ν' αυτοσχεδιάσει
στρωμνάς δι' όλους εις τα εύκαιρα*
δωμάτια της οικίας εκείνης· αυτή
μας έφερεν ειδήσεις έξωθεν,
σχετιζόμενη μετά των χωρικών και
τα πάντα ερευνώσα και τα πάντα

Μεστά: χωριό της Χίου.
εύκαιρος: αδειανός.

μανθάνουσα. Η ενεργητικότης της ήτο αδάμαστος και ακατάβλητος ή ευθυμία της. Είχε την καρδίαν υγιά και ακμαίαν όσον και το σώμα, και συχνάκις δια της ζωηρότητος, διά της φαιδρότητός της έφερεν εις τα χείλη μας το μειδίαμα, εν μέσω της επικρατούσης εκεί γενικής αθυμίας.

Η ώρα εν τούτοις παρήρχετο και ηύξανε της μητρός μου η ανησυχία. Δεν ήθελα να την αυξήσω εκφράζων τους φόβους μου, αλλ' ήμην και εγώ ανήσυχος, και οι άλλοι επίσης. – Τι έγινε; Πώς αργεί; μην έπαθε τίποτε; Τοιαύται αντηλλάσσοντο φράσεις. Εκεί, αίφνης, ανοίγεται η θύρα και παρουσιάζεται η Ανδριάνα κάτωχρος, τρέμουσα, με την κόμην λυτήν, σχισμένα τα φορέματα και ανοικτά, τα στήθη αιματωμένα...

Η όλη παρουσία της εμαρτύρει πάλην φοβεράν, και τρόμον και αισχύνην.

Η μήτηρ μου ηγέρθη αμέσως, εκάλυψε με τας χείρας τους οφθαλμούς και ανέκραξε μετά φρίκης:

Α! οι Τούρκοι οι Τούρκοι! Και αρπάσασα τας θυγατέρας της έσυρεν αυτάς εις την αγκάλην της.

Η δε Ανδριάνα με τη μίαν χείρα επί της ανοικτής θύρας, εδείκνυε διά της άλλης την έξοδον, και ασθμαίνουσα δεν ηδύνατο ν' άρθρωση τας λέξεις τας οποίας επροσπάθει να προφέρη· – Φύγετε, κρυφθείτε! Ευρέθημεν όλοι διά μιας έξω εις τον δρόμον μετά της Ανδριάνας.

Πού επηγαίνομεν; Τι ηθέλομεν; Έμφυτος τις ορμή διηύθυνε τα βήματα μας μακράν της πύλης του

**χωρίου. Εφεύγομεν τους Τούρκους.
Δεν εσκεπτόμεθα όμως ότι
απομακρυνόμενοι της εξόδου,
εκλειόμεθα εντός του χωρίου. Αλλά
μη σκέπτεταιί τις εις τοιαύτας ώρας;**

**Ενώ ετρέχομεν ούτω περίφοβοι,
παραζαλισμένοι, μη γνωρίζοντες
πού να καταφύγωμεν, μια γραία εις
την θύραν ταπεινής οικίας ιστάμενη
μας είδε, μας ελυπήθη και ήπλωσε
προς ημάς την χείρα.**

**- Ελάτε, εδώ να σας κρύψω,
Χριστιανοί.**

**Εχύθημεν όλοι εντός της
ανοικτής θύρας, ακολουθούντες την
γραίαν. Ο Θεός την εφώτισε! Εις
εκείνην χρεωστούμεν την
σωτηρίαν, την ύπαρξίν μας. Δεν την
είδα έκτοτε, ούτε το όνομά της,
γνωρίζω, αλλά ποτέ δεν
ελησμόνησα το αγαθόν πρόσωπόν
της, ουδ' έπαυσα ευλογών την**

**μνήμην της. Είθε να την αντήμειψεν
ο Θεός και να την ανέπαυσεν εν
ειρήνη!**

**Ἵπισθεν της οικίας ἦτο αυλή
ὑπαιθρος, εις δε την ἄκραν της
αυλῆς σταύλος. Εντός του σταύλου
μάς ἐκρυψεν ἡ γραία. Αἱ ἀγελάδες
της ἐβοσκον εἰς την ἐξοχὴν καὶ δεν
επέστρεψαν οὔτε την εσπέραν
ἐκείνην, οὔτε τὰς ἐπιούσας, να μας
διαφιλονικήσωσι της κατοικίας των
την κατοχὴν. Δεν ἠχμαλώτιζον
γυναικόπαιδα μόνον οἱ Τούρκοι·
ὅ,τι εὕρισκον ἦτο λεία
ευπρόσδεκτος. Ἀλλὰ δεν
εζημίωσαν ἡμᾶς τότε ληστεύσαντες
της πτωχῆς γραίας τὰ ζῶα.**

**Ἡ εἴσοδος ἦτο στενὴ καὶ
σκοτεινὴ, εἰς δε το βᾶθος ἠνοίγετο
ο σταύλος τετράγωνος καὶ
οπωσοῦν ευρύχωρος· ἀλλ' οὐδ'
αὐτός εἶχε παράθυρον ἢ ἄλλην**

οπήν, ὥστε, ὅτε εκλείετο ἡ ἐπὶ τῆς
αυλῆς θύρα τῆς διόδου, τὸ σκότος
ἦτο ψηλαφητόν καὶ ἡ ἀποφορὰ δὲν
εἶχε διέξοδον. Τέσσαρα ἡμερόνυκτα
εμείναμεν ἐντὸς τοῦ κρυψώνου
τούτου, δεκαοκτὼ ἐν συνόλῳ
ψυχαί!

Τὸ εσπέρας τῆς πρώτης ἡμέρας
ἡ φιλάνθρωπος γραία μᾶς ἔφερε
σάκκον πλήρη σύκων. Ὅτε δὲ
συνηθίσαμεν εἰς τὸ σκότος,
ανεκαλύψαμεν εἰς μίαν γωνίαν
κάδον ἔχοντα εἰσέτι ὕδωρ ἀρκετόν,
πρὸς ποτισμόν τῶν ἀγελάδων.
Χάρις εἰς τὸ ὕδωρ τούτο καὶ εἰς τὰ
σύκα δὲν ἀπεθάνομεν τῆς δίψης καὶ
τῆς πείνης. Εἰς θέσιν σε
προέχουσαν ἐπὶ μίας τῶν πλευρῶν
τοῦ σταύλου εὐρομένον ἄχυρον, τὸ
οποῖον ἐστρώσαμεν κατὰ γῆς, διὰ
να μὴ κατακλίνωνται ἐπὶ τοῦ
βορβορώδους ἐδάφους αἱ γυναῖκες

**και τα παιδιά. Και εζήσαμεν ούτω
τεσσάρας νύκτας και τεσσάρας
ημέρας!**

**Εκ του κρυψώνος μας ηκούομεν
έξω συχνάκις τας κραυγάς των
Τούρκων και οιμωγάς των
Χριστιανών, πότε μακράν και
άλλοτε πλησίον. Την τελευταίαν
μάλιστα νύκτα τούς είχομεν πολύ,
πολύ πλησίον, διότι
διενυκτέρευσαν εις την οικίαν της
γραίας, και ηκούομεν τας ομιλίας
των και τας διηγήσεις των αισχρών
κατορθωμάτων των.**

**Ο κύριος των Τούρκων σκοπός
ήτο η ανακάλυψις των
κρυπτομένων φυγάδων. Τους
άνδρας εφόνευον, τα δε
γυναικόπαιδα ηχμαλώτιζον
μεταφέροντες την άγραν των εις
την πόλιν. Τους χωρικούς δεν
έβλαπτον συνήθως, εκτός δι'**

ύβρεων και ραβδισμών και
λακτισμάτων και διά της
καταναλώσεως των τροφίμων των.
Δεν έμενον δε επί πολύ οι αυτοί
Τούρκοι εις το χωρίον. Αφ' εσπέρας
ήρχετο μία συμμορία, έτρωγον,
έπινον εκοιμώντο, την δεν πρωίαν
ήρχιζεν η έρευνα προς σφαγήν και
αιχμαλωσίαν· ανεχώρουν οι
πρώτοι με αιχμαλώτους και
λάφυρα, και τους διεδέχετο νέα την
εσπέραν συμμορία, και ούτως
εφεξής. Ημείς δ' επεριμένομεν να
κορεσθώσι και να παύση η
εξάντλησις της λείας την διαδοχήν
του διωγμού, παρακαλούντες τον
Θεόν να μη ανακαλυφθώμεν μέχρι
τέλους.

Πώς να περιγράψω την αγωνίαν
των ατελεύτητων εκείνων ημερών!
Εφοβούμεθα να λαλήσωμεν μη ο
ελάχιστος θόρυβος μας προδώση.

**Η Ανδριάνα έκλαιεν, έκλαιεν
ακαταπαύστως, και λυγμοί ενίοτε
εξέφευγον από του στήθους της· ο
πατήρ μου επέβαλλε τότε σιωπήν.**

**- Θέλεις να μας καταδώσης;
έλεγε.**

**Και έκυπτεν η Ανδριάνα την
κεφαλήν, και δεν ηκούετο ο θρήνος
της. Επλησίαζεν η μήτηρ μου να
την παρηγόρηση.**

**- Μη μ' εγγίζεις και λερώνεσαι!
Δυστυχής νέα! Η μαύρη
απελπισία της εντός του σκοτεινού
και δυσώδους εκείνου καταφυγίου
ήτο η φοβερωτέρα ένδειξις της
τύχης, η οποία επερίμενε τας
λοιπάς εκεί γυναίκας, εάν οι
Τούρκοι μάς ανεκάλυπτον!**

**Την τελευταίαν νύκτα
εξημερώθημεν με τον φόβον ότι δεν
θα σωθώμεν από τας χείρας των. Η**

θύρα μόνη του σταύλου μάς
εχώριζεν απ' αυτών.

Την αυγήν επανήλθεν εις την
αυλήν η σιωπή, αλλ' εξηκολούθει
εντός του χωρίου ο θόρυβος.

Πόσον βραδέως αι ώραι
παρήρχοντο! Θα επανέλθωσιν οι
Τούρκοι πλησίον μας; Θα τους
έχωμεν και την νύκτα πάλιν;
Ησθανόμεθα πάντες ότι δεν
ηδυνάμεθα να ανθέξωμεν
πλειότερον.

Προς το εσπέρας τούς
ηκούσαμεν εις την αυλήν,
ετοιμαζομένους προς αναχώρησιν,
και εκρατούμεν την αναπνοήν μας,
περιμένοντες την ελπιζομένην
απομάκρυνσίν των.

Εκεί, ακούομεν αίφνης, πλησίον
της θύρας, βροντώδη Τούρκου
φωνήν.

- Ας ίδωμεν πριν φύγωμεν, τι έχει εις αυτήν την αποθήκην.

Έκαμα τον σταυρόν μου. Κρύος ιδρώς με περιέχυσεν.

Η θύρα του σταύλου έτριξε και ηνοιχθη, και εις το άνοιγμα της είδα Τούρκου μορφήν φοβεράν. Εκράτει ξίφος γυμνόν εις την μίαν χείρα, εις δέν την άλλην ράβδον, και από της άκρας της ράβδου εκρέματο λύχνος, το δε φως του λύχνου εφώτιζε του Τούρκου το πρόσωπον, και όπισθεν των ώμων του άλλαι Τούρκων κεφαλαί έρριπτον περίεργα εντός του σκότους βλέμματα.

Εκαθήμην κατά γης εις το βάθος του σταύλου, αντίκρυ της εισόδου. Χίλια έτη να ζήσω, δεν θα λησμονήσω την αποτρόπαιον εκείνην οπτασίαν!

Αναπνοή εντός του σταύλου δεν ηκούετο. Ο Τούρκος εκτείνει τον πόδα, προχωρεί εν βήμα...

Αντήχησε διά μιας ο πάταγος υδάτων πατουμένων και βλάσφημος του Τούρκου εκφώνησις. – Μόνον βρώμαι είναι εδώ. Δεν έχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Η θύρα εκλείσθη μετά κρότου και οι Τούρκοι ανεχώρησαν. Εσώθημεν!

Εν βήξιμον, εις στεναγμός ηδύνατο να μας προδώση. Αλλ' ο Θεός μάς ελυπήθη και ηυδόκησε να μας διαφυλάξη, η δε σωτηρία μας την ώραν εκείνην μας εφάνη ως αγαθός δια το μέλλον οιωνός και επεριμέναμεν με πλειότερον ήδη θάρρος της δοκιμασίας μας το τέλος.

Δεν εψεύσθησαν αι ελπίδες μας. Την αυτήν εκείνην εσπέραν, αφού

ενύκτωσεν, ηνοίχθη του στάβλου η θύρα και πάλιν, αλλ' υπό φίλης τώρα χειρός, και ήλθεν εν μέσω ημών ο χωρικός τον οποίον ο θεός μου είχεν αποστείλει προς εύρεσιν πλοίου. Πώς εξετέλεσε την παραγγελίαν, πώς ανεκάλυψε το κρυσφύγετόν μας, δεν γνωρίζω. Έφερε την αγγελίαν ότι πλοίον ψαριανόν μας επερίμενεν εις έρημον λιμενίσκον, όχι μακράν του χωρίου, και ήτο έτοιμος ο χωρικός να μας οδήγηση αμέσως προς αυτό.

Η νυκτερινή ώρα, ο φόβος των Τούρκων, η άγνοια του μέλλοντος, οι κίνδυνοι της φυγής, η ανάμνησις των πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλούς δισταγμούς την ώραν εκείνην εγέννησαν. Αλλ' αν εμέναμεν, ο όλεθρος ήτο βέβαιος σήμερον ή αύριον, ενώ φεύγοντες ηδυνάμεθα

ίσως να σωθώμεν. Απεφασίσθη λοιπόν η φυγή και ανεχωρήσαμεν υπό την οδηγίαν του χωρικού.

Κρατούμενοι τας χείρας και βαδίζοντες εν σιωπή εφθάσαμεν εις την άκραν του χωρίου, προς το αντίθετον της εισόδου μέρος.

Εφεύγομεν την πύλην υποπτευόμενοι ότι εφρουρείτο υπό Τούρκων. Ο οδηγός μας είχε λάβει τα μέτρα του. Εισήλθομεν εντός οικίας ερήμου διά να δραπτεύσωμεν εκ των όπισθεν. Η νυξ ήτο σκοτεινή, διεκρίνετο όμως εκ του παραθύρου το κρημνώδες κάτω έδαφος. Εκρεμάσθη σχοινίον και κατέβην πρώτος εγώ. Έδεσα εις την ζώνην μου το σχοινίον και το εκράτουν εκ των χειρών, ενώ με κατεβίβαζον οι άνωθεν. Κατήλθον κατόπιν οι λοιποί άνδρες ανά εις, και επεριλάβομεν έπειτα τας

καταβιβαζομένας γυναίκας και παιδιά. Τελευταίος επήδησεν ο χωρικός, ετέθη επί κεφαλής μας, και ήρχισεν η νυκτερινή οδοιπορία.

Η απόστασις δεν ήτο μεγάλη, αλλά δεν είναι εύκολος δρόμος, όταν με την καρδίαν τρέμουσαν φεύγης εις το σκότος, μη γνωρίζων πού πηγαίνεις, και φοβήσαι ανά πάσαν στιγμήν μη φανώσιν οι Τούρκοι, και έχης γέροντας και γυναίκας και παιδιά μικρά εις την συνοδείαν σου!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά της Ανδριάνας;**
- 2. Ποια η ψυχολογική κατάσταση των προσώπων του έργου κατά τον εγκλεισμό τους στο στάβλο και κατά τη φυγή τους;**

3. Ο Λουκής Λάρας είναι ένα έργο αφηγηριακό· γράφτηκε δηλαδή σε μια εποχή που ο αφηγηματικός μας λόγος δεν είχε διαμορφωθεί ακόμα και γι' αυτό, εκτός από τις αρετές του, παρουσιάζει και αδυναμίες. Στις αρετές του εντάσσεται ο ρεαλιστικός τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται ορισμένες καταστάσεις. Να εντοπίσετε μέσα στο απόσπασμα τέτοια σημεία, υπογραμμίζοντας και τις αντίστοιχες φράσεις.

Ο Παπα-Νάρκισσος

Το διήγημα περιλαμβάνεται στη συλλογή *Διηγήματα* (1887). Η διαφοροποίησή του από το *Λουκή Λάρα* (1879) είναι αισθητή. Το συγγραφέα δεν τον απασχολούν πλέον τα ιστορικά γεγονότα και οι συνέπειές τους, αλλά η καθημερινή ζωή των ανθρώπων της υπαίθρου και η συμπεριφορά τους.

Ανταποκρίνεται δηλαδή στους γενικότερους στόχους της πεζογραφίας της Γενιάς του 1880, η οποία κινείται στο χώρο της ηθογραφίας. Στο διήγημα είναι φανερή η επιδίωξη τον Βικέλα να συνδυάσει την ηθικοδιδασκτική του διάθεση με την απόπειρα μιας κάποιας ψυχογραφίας.

Α΄

Παπαδιά μου, είπεν ο παπα-
Νάρκισσος, αφού απέφαγε και
έκαμε τον σταυρόν του, παπαδιά
μου, μου κατεβαίνει ο ύπνος γλυκά
γλυκά. Με την άδεια σου θα τον
πάρω.

- Να τον πάρεις και να τον
καλοπάρεις παπά μου. Σου αξίζει
να ησυχάσεις υστέρα από τόσην
κούρασιν σήμερον. Και ούτε θα
έλθει κανείς να σε ταράξει με αυτό
το ηλιοπύρι.

Και ήρχισεν η παπαδιά να
μεταφέρει από την τράπεζαν εις τον
νεροχύτην τα ολίγα πινάκια* και τα
δυο μαχαιροπήρουνα, δια να τα
καθαρίσει προτού τα τοποθετήσει
εις την εξέχουσαν επί του τοίχου
σανίδα, μεταξύ του νεροχύτου και

πινάκια: τα πιάτα.

της εστίας. Διότι το δωμάτιον εκείνο ήτο συγχρόνως και μαγειρείον και εστιατόρων και αίθουσα. Η τράπεζα επί της οποίας έφαγον το λιτόν γεύμα των, τέσσαρες ξύλινοι καρέκλαι και εις ψάθινος καναπές ήσαν τα μόνα έπιπλα του. Ο καναπές ήτο αντίκρυ της εστίας. Άνωθεν αυτού εκρέματο επί του τοίχου, εντός μαύρου ξύλινου πλαισίου (χωρίς όμως ύαλον), λιθογραφία κιτρίνη εκ της πολυκαιρίας, παριστώσα την άφιξιν του βασιλέως Όθωνος εις Ναύπλιον. Απέναντι της εισόδου, εις μεν την προς τα δεξιά γωνίαν του τοίχου ήτο η θύρα του κοιτώνος, εις δε την προς τ' αριστερά η θύρα του κήπου. Μεταξύ των δύο θυρών εκείτο κιβώτιον ογκώδες, πρασίνου χρώματος, επ' αυτού δε τάπης μικρός διπλωμένος

εις τέσσαρα. Τον τοίχον, άνωθεν του κιβωτίου, εστόλιζεν ετέρα λιθογραφία, άνευ πλαισίου αύτη, προσηλωμένη επί του τοίχου διά τεσσάρων μικρών καρφίων, και παριστώσα, όχι πολύ εντέχνως, την άποψιν του εν Τήνω ναού της Ευαγγελιστρίας· ενθύμημα τούτο, προδήλως, ευλαβούς του οικοδεσπότη αποδημίας εις το προσκυνητήριον εκείνο.

Κατάντικρυ του κιβωτίου ήτο η θύρα της οικίας, εκατέρωθεν δε αυτής δύο παράθυρα, των οποίων τα φύλλα ήσαν κλειστά. Η θύρα εχωρίζετο οριζοντίως εις δύο φύλλα, εκ των οποίων το μεν κάτω ήτο κλειστόν, το δε άνω ανοικτόν προς τον στενόν έξω δρομίσκον, και εισήρχετο δι' αυτού εντός του δωματίου το άφθονον φώς του μεσημβρινού ηλίου.

Εν τούτοις ο παπα-Νάρκισσος
εγερθείς εισήλθεν εις τον κοιτώνα,
έφερεν εκείθεν το προσκέφαλόν
του, το έθεσεν επί του καναπέ,
έκλεισε και το άνω φύλλον της
θύρας διά να γίνει το δωμάτιον
σκοτεινόν και δροσερόν, και
εξηπλώθη εις τον καναπέν. Αλλά
μετ' ολίγα λεπτά ηγέρθη πάλιν,
επήρε τον επί του κιβωτίου τάπητα,
τον εξεδίπλωσε, τον ήπλωσε μετά
προσοχής επί του καναπέ και
εστρώθη μετά μεγαλυτέρας ή
πρότερον ευχαριστήσεως, ενώ η
παπαδιά εξηκολούθει εν σιωπή την
παρά τον νεροχύτην εργασίαν της.

Εδικαιούτο πράγματι ο παπα-
Νάρκισσος να θέλει ανάπαυσιν την
μεσημβρίαν της Κυριακής εκείνης.
Ήτο επί ποδός από τα εξημερώ-
ματα. Εν ελλείψει άλλου ιερέως, ή
διακόνου, ή και αναγνώστου, αυτός

ανέγνωσε κατά το σύνηθες τον
όρθρον και ετέλεσε την λειτουργίαν
εις την μόνην εκκλησίαν του μικρού
χωρίου του. Μετά δε την απόλυσιν
τη εκκλησίας μετέβη πεζός εις
απομακρυσμένον μέρος της
νήσου, μετά του ειρηνοδίκου και
μαρτύρων, προς εξακρίβωσιν των
ορίων ενός εκεί αγρού του, του
οποίου ο γείτων αντεποιείτο* μίαν
λωρίδα. Και επέστρεψε μεν ικανο-
ποιηθείς, διότι ανεγνωρίσθη το
δίκαιόν του επισήμως, αλλ' όμως ο
δρόμος ήτο μακρός, ο δε καύσων
υπερβολικός. Είχε παρέλθει η
συνήθης του γεύματος ώρα ότε
επανήλθεν εις την οικίαν του, όπου
η παπαδιά επερίμενεν ανησυχούσα
μη χαλάσει το φαγητόν.

αντεποιείτο (αντιποιοῦμαι):
επιζητώ κάτι, εγείρω αξιώσεις.

**Αλλ' ο πεινασμένος παπάς το
εύρεν εξαίρετον και το ετίμησε κατά
κόρον,* προς άκραν της συζύγου
του ευχαρίστησιν. Συνετέλεσε δε
και τούτο ίσως προς αύξησιν του
βάρους των βλεφάρων του.**

**Ο μεσημβρινός καύσων,
ευαρέστως μετριαζόμενος από το
σκότος του δωματίου, η άκρα
σιωπή, διακοπτόμενη από μόνην
έξω των τεττίγων* την μονότονον
μουσικήν, εντός δε της οικίας από
τας ελαφράς κινήσεις της παπαδιάς
τοποθετούσης τα πινάκια εις την
θέσιν των –ο κάματος του
χορτασθέντος παπά– ο απαλός επί
του καναπέ τάπης, τα πάντα
προσεκάλουν τον ύπνον.**

κατά κόρον: υπερβολικά.

**τεπίγων (τέττις, τέττιγος): το
τζιτζίκι.**

Με ημίκλειστα τα βλέφαρα ο ιερέυς παρηκολούθει την εργασίαν της συζύγου του, η δε ξανθή του γενειάς μόλις υπέκρυπτε μειδίαμα αφάτου αγαλλιάσεως. Εσκέπτετο ότι εντός ολίγων μηνών θα προστεθεί κοιτίς* βρέφους εις τον κοιτώνά των. Χθες μόνον έμαθε το χαρμόσυνον μυστικόν. Η παπαδιά το εξεμυστηρεύθη την νύκτα, εις τα σκοτεινά, συστελλομένη να το είπει εις το φως της ημέρας.

Και ενώ εστήριζε τρυφερώς τα νυσταλέα βλέμματα εις την νεαράν του γυναίκα, διέβαινον ταυτοχρόνως ενώπιον της φαντασίας του σκηναί διάφοροι του παρελθόντος βίου, προσλαμβάνουσαι βαθμηδόν μορφήν ονείρου και συναρμολογούμεναι εν τη ταχεία

κοιτίς: κούνια, κρεβατάκι.

αυτών και νεφελώδει διελίξει* με την ευφρόσυνον συναίσθησιν της παρούσης ευτυχίας.

Β´

Προ τριών μόνον μηνών απήλαυσεν ο παπα-Νάρκισσος την διπλήν τιμήν του να γίνη ιερεύς και σύζυγος. Παιδιόθεν εφόρει το ράσον, ταχθείς εις την Εκκλησίαν προτού εισέτι γεννηθεί. Εξ αμνημονεύτων χρόνων οι πρωτότοκοι της μητρικής οικογενείας του εγίνοντο ιερείς, προς εξυπηρέτησιν της ιδιοκτήτου μικρός εκκλησίας της Υπαπαντής, ήτις ήτο το στόλισμα, το καύχημα και το προσκυνητήριον της νήσου. Αλλ' ο προκάτοχος του Ναρκίσσου,

διέλιξις (συνώνυμη εκτύλιξις):
ξετύλιγμα, ξεδίπλωμα.

και θείος, ήτο κατ' εξαίρεσιν άτεκνος. Διά τούτο, ότε ενύμφευσε την νεωτέραν αυτού και μόνην αδελφήν, ετέθη όρος ρητός εις το προικοσύμφωνον, ότι ο πρώτος υιός της θα γίνη ιερεύς και κληρονόμος του.

Η χαρά της οικογενείας, ότε εγενήθη άρρεν, υπερέβη την συνήθως εκδηλουμένην εις τοιαύτας περιστάσεις, προς αδικαιολόγητον υποτίμησιν της αξίας των θηλέων.

Ο μικρός Νάρκισσος εθηλάσθη μετά σεβασμού, καθό μέλλων ιερεύς, παιχνίδιά του ήσαν κομβολόγια και σταυροί, ότε δε ήρχισε να ομιλεί πρώτας λέξεις, μετά τα παγκόσμια παπά και μαμά, εδιδάχθη να ψελλίζει το Κύριε, ελέησον. Μόλις ηδύνατο να περιπατεί στερεώς, ότε έλαβε το προνόμιον του να κρατεί την

λαμπάδα ενώπιον του θείου του
ιερουργούντος. Ούτος εδίδαξεν εις
το μικρόν ανεψιόν του το αλφάβη-
τον διά των ερυθρών ψηφίων του
Ωρολογίου * βραδύτερον δε την
ανάγνωσιν διά της Οκτώηχου.* Αλλ’
όμως ταύτα πάντα δεν
περιέστελλον τας προς το παίζειν
ορμάς του μικρού ιερωμένου, ουδέ
τον απήλλασσον χειροτονίας άλλου
είδους, ότε ήρχετο με το ράσον
κατεσχισμένον από τας
αναρριχήσεις εις βράχους ή από
διαπληκτισμούς υπέρ το δέον ζω-
ηρούς μετά των συνηλικιωτών του.

Ωρολόγιον: εκκλησιαστικό βιβλίο,
που περιέχει τις ακολουθίες των
Ωρών.

Οκτώηχος: Βίβλος που περιέχει τα
τροπάρια εβδομάδας και των
κοινών Κυριακών.

Ἄμα εἰσελθὼν εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ μικρὸς ρασοφόρος ἐξενιτεύθη, διὰ νὰ μὴ ἐξαμβλύνει* ἡ πολλὴ σχέσις τὸ σέβας του ποιμνίου πρὸς τὸν ἐπίδοξον ποιμένα του. Εἰς Ἄνδρον ἰδιώτευε γέρων θεῖος τῆς μητρὸς του, ὅστις, χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαλμαθούντος, παρητήθη τοῦ ἱεροῦ αξιώματος, ἀφοῦ ἀπεθησαύρισε τὰ ἀρκούντα ὅπως ζήσει ἐν ἀνέσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Πρὸς τούτον ἀπεστάλη ὁ Νάρκισσος. Ὁ Δεσπότης τὸν προσεδέχθη εὐχαρίστως, παραχωρήσας εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν καὶ τὸν τίτλον ἀναγνώστου. Πρὸς δικαίωσιν δὲ τοῦ πρώτου τούτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, ὁ Νάρκισσος ἐξηκολούθησε τὰ

εξαμβλύνω: εξασθενίζω, χαλαρώνω.

μαθήματα του όχι μόνον εις το σχολείον της Άνδρου, αλλά και υπό τον πρωτοσύγκελλον του πρώην Σαλμαθούντος, όστις ιδίως τον προήλειφεν* εις τα εκκλησιαστικά.

Εντός τοιαύτης προσφυούς ατμοσφάιρας προητοιμάζετο ο νέος διά το στάδιόν του. Μετά παρέλευσιν ετών τίνων ο αναγνώστης επρόκειτο να προχειρισθεί,* εις διάκονον, ότε ήλθεν εις Άνδρον η είδησις ότι απεβίωσεν οθείος του, οι δε συμπολίται του τον προσεκάλουν προς παραλαβήν της ιεράς διαδοχής. Ήτο νέος εισέτι διά τα καθήκοντα ιερέως, αλλά δεν έπρεπε να περιπέσει εις ξένας χείρας το οικογενειακόν προνόμιον.

προαλείφω: προετοιμάζω κάποιον.
να προχειρισθεί: να διορισθεί.

Ο πρώην Σαλμαθούντος, καίτοι φέρων βαρέως την στέρησιν του αναγνώστου και μέλλοντος διακό-νου του, τον έστειλε με την ευχήν του εις την πατρίδα προς εύρεσιν νύμφης προτού τον χειροτονήσει.

Τούτο ουδαμώς δυσηρέσκει ούτε εδυσκόλευε τον Νάρκισσον, καθό-σον η εκλογή ήτο εκ των προτέρων ωρισμένη. Εκ βρεφικής σχεδόν ηλικίας εθεώρει την Αρετούλαν ως μέλλουσαν γυναίκα του. Οι γονείς των δύο παιδίων επεκύρωσαν παιδιόθεν το συνοικέσιον, κατά το ήμισυ παίζοντες και κατά το ήμισυ σπουδάζοντες, αλλ' ο μικρός Νάρκισσος παρεδέχθη εξ αρχής το σπουδαίον μόνον μέρος της υποθέσεως, ότε δε ανεχώρησεν εις Άνδρον, αντήλλαξε μετά της μικρός συμπαικτρίας του υπόσχεσιν αμοιβαίας πίστεως.

Μετά οκτώ ετών απουσίαν εύρε την Αρετούλαν μεταβληθείσαν εις νέα κομψήν και ωραίαν, αλλά και η ξανθή κεφαλή του Ναρκίσσου δεν ηλαττούτο ωραιότητος υπό τον μαύρον σκούφον του αναγνώστου. Ο συνοδεύσας τον γαμβρόν δεσπότης ηυλόγησε τον γάμον, χειροτόνησε τον νεανίαν διάκονον και πρεσβύτερον, και επέστρεψε πάλιν εις Άνδρον.

Γ΄

Προ τριών ήδη μηνών ο Νάρκισσος ήτο ιερεύς, τα πάντα δ' έβαινον κατ' ευχήν. Οι χωρικοί εφέροντο προς τον εφημέριόν των με σέβας ανώτερον του οφειλομένου εις την ηλικίαν του, η σύζυγος του προητοίμαζε τον διάδοχον, οι αγροί του προεμήνυον ευκαρπίαν, αι πρόσοδοι της εκκλησίας δεν

ηλαττώθησαν. Τι άλλο ηδύνατο να επιθυμήσει; Και όμως η ευτυχία του δεν ήτο εντελής. Την επεσκίαζε μία μεγάλη και διαρκής ανησυχία. Ο ιερεύς παραμυθεί* τους ψυχορραγούντας και κηδεύει τους νεκρούς. Τους νεκρούς! Ιδού η σκέψις η οποία τον εβασάνιζε, το νέφος του οποίου η σκιά εμαύριζε τον φαιδρόν άλλως ορίζοντα του βίου του.

Ο τρόμος του θανάτου τον κατείχεν αφότου τον έφερον, μικρόν, έτι, ν' ασπασθεί τα κλειστά ψυχρά βλέφαρα του νεκρού πατρός του. Αληθώς παρευρέθη εις πολλάς κηδείας έκτοτε. Ζων πλησίον ιερέων πάντοτε, ανατραφείς ούτως ειπείν εντός της εκκλησίας, πώς ηδύνατο να μη παρακολουθεί και

παραμυθώ: παρηγορώ.

να μη λαμβάνει και ούτος το μέρος του εις τας νεκρώσιμους τελετάς; Αλλ' όμως εύρισκε πάντοτε τον τρόπον να υπεκφεύγει την θέαν του θανάτου. Προσηλών τα όμματα εις την λαμπάδα ή εις το ψαλτήριον το οποίον εκράτει, κρυπτόμενος το κατά δύναμιν όπισθεν των υψηλοτέρων ομηλίκων του, ποτέ δεν ανύψωσε το βλέμμα προς το άπνουν του νεκροκραβάτου φορτίον, ποτέ δεν υπήκουσεν εις την σπαραξικάρδιον προς τους επιζώντας πρόσκλησιν του να δώσουν τον τελευταίον ασπασμόν εις την σάρκα, εξ ης απεχωρίσθη η ψυχή.

Αλλ' όμως πώς ηδύνατο, γενόμενος ιερεύς, να αποφύγει εφεξής της αποσυνθέσεως την επαφήν; Ησθάνετο ότι δεν ήτο δυνατόν να εξοικειωθεί προς το

απαίσιον θέαμα. Εξωμολόγησεν εις τον δεσπότην τους φόβους του, εξεμυστηρεύθη τους ενδοιασμούς του, απεκάλυψε την αδυναμίαν του, αλλ' ο γέρων τον ενουθέτησε, τον επέπληξε, τον ενεθάρρυνε, τον εβεβαίωσεν ότι θα συνηθίσει και αυτός καθώς τόσοι άλλοι εις την φρίκην του θανάτου, ανύψωσε το φρόνημα του υποδεικνύων το μεγαλείον της αποστολής του ιερέως παρά την κοίτην του αποθνήσκοντος και τον λάκκον του τεθνεώτος. Ο Νάρκισσος επείσθη. Επείσθη, αλλ' ο φόβος δεν εξέλιπεν. Επί τρεις ήδη μήνας, οψέποτε* ήρχετό τις προς επίσκεψίν του, έτρεμε μη έρχεται φέρων αγγελίαν θανάτου. Μέχρι

οψέποτε: όποτε, όταν, κάθε φορά που.

τούδε διέφυγε την τρομεράν
δοκιμασίαν, αλλ' εσκέπτετο ότι δεν
ήτο δυνατόν να παραταθεί επί πολύ
η μη εμφάνισις του θανάτου εις την
νήσον του. Και τώρα, ενώ
κατέβαινε γλυκός ο ύπνος εις τα
βλέφαρα του, μεταξύ των
ευαρέστων εικόνων όσαι
επλανώντο ως σκιαί ονείρων
ενώπιον του, ανεμιγνύοντο και
σκηναί οδυνηραί επιθανάτου
εξομολογήσεως.

Αλλά βαθμηδόν αι εικόνες αύται
εθολώθησαν πάσαι και απεσβέ-
σθησαν, τα ημίκλειστα βλέφαρα του
εκλείσθησαν εντελώς, η χειρ έπεσε
βαρεία επί του τάπητος, η παρειά
εβυθίσθη εις το προσκέφαλον, και
εντός του σκιερού και ησύχου
δωματίου αντήχησεν ισχυρά και
ισόχρονος η υγιής αναπνοή του
αποκοιμηθέντος ιερέως.

Ἡ παπαδιά εντούτοις απετελεί-
ωσε την εργασίαν της και βαίνουσα
ακροποδητί διά να μη τaráξει τον
άνδρα της, μετέβη εις τον κοιτώνα
και μετ' ολίγον επανήλθε φέρουσα
μικρόν δέμα. Εκάθισεν εις το παρά
την σβεστήν εστίαν σκαμνίον,
ήνοιξε το δέμα και ήπλωσεν επί
των γονάτων της το εν μετά το άλλο
τα περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικά
ενδύματα, δανεισθέντα ως δείγμα
διά τα εργόχειρα, εις τα οποία
εσκόπευε ν' αφοσιωθεί εφεξής. Και
τα έβλεπεν η παπαδιά μετά πόθου,
και τα παρετήρει μετά βραδύτητος
εις την οποίαν υπεκρύπτετο άλλο
αίσθημα ή η περί την επεξεργασίαν
των προσοχή. Και διακόπτουσα
την εξέτασιν των ενδυμάτων,
έστρεφεν εν τω μεταξύ το βλέμμα
και έβλεπε ρεμβάζουσα τον ησύχως
κοιμώμενον σύζυγόν της.

Δ´

Ἦχος βημάτων βαρέων
προχωρούντων προς την οικίαν
διέκοψεν αίφνης την έξω ησυχίαν.
Τα βήματα διεκόπησαν προ της
θύρας, και το άνω φύλλον αυτής,
υπείκον* εις πίεσιν χειρός ωθούσης
έξωθεν, έτριξεν ελαφρώς και
ηνοιχθη κατά το ήμισυ. Το φως
εισήλθεν άφθονον εντός του
δωματίου, η αναπνοή του ιερέως
μετέβαλε ρυθμόν, αλλ' όμως δεν
έπαυσεν αντηχούσα, η δε παπαδιά
στρέψασα την κεφαλήν προς το
ανοιχθέν θυρόφυλλον, έθεσε τον
δάκτυλον εις τα χείλη διά να
επιβάλει σιωπήν εις τον ανοίξαντα.

υπείκον: ουδέτερο της μετοχής
ενεστῶτα του ρήματος υπείκω
(υπείκων, -ουσα, -ον). Το ρήμα
σημαίνει υποχωρώ, υποκύπτω.

Εντός του φωτερού τετραγώνου, του σχηματισθέντος διά του ανοίγματος του άνω μέρους της θύρας, προέκυπτε* το στήθος και η κεφαλή γέροντος χωρικού. Το παλαιόν φέσι του περιέδεε μανδήλιον βαμβακερόν, του οποίου αι λευκαί άκραι εκρέμαντο όπισθεν προς προφύλαξιν του ρυτιδωμένου αυχένος του. Υπό το φέσι έλαμπον οι ζωηροί οφθαλμοί του σκιαζόμενοι από δασείας πολιάς οφρύς.* Ο ιδρώς έσταζεν από τους κροτάφους του. Διά της δεξιάς χειρός εκράτει ράβδον στηριζομένην επί του ώμου του, από δε την άκραν της ράβδου εκρέματο επί των νώτων του

προέκυπτε (προκύπτω): προεξείχε.

πολιός: υπόλευκος.

οφρύς -ύος: το φρύδι.

καλάθιον σκεπασμένον με φύλλα
λάχανων.

Η παπαδιά εγερθείσα
επλησίασεν αφοφητί* προς την
θύραν.

- Καλημέρα, Γεροθανάση,
επιθύρισεν. Ο παπάς κοιμάται.

- Το βλέπω, παπαδιά μου,
απεκρίθη ο γέρων, προσπαθών
ανεπιτυχώς να καταβιάσει εις
ψιθυρισμόν και ούτος τον ήχον της
βραγχώδους* φωνής του. Το
βλέπω, αλλά είναι ανάγκη να
ξυπνήσει.

- Τι τρέχει; Τι τον θέλεις;

- Δεν τον θέλω εγώ, δόξα σοι ο
Θεός! Ο λεπρός τον θέλει.

αφοφητί (επίρρημα): χωρίς ψόφο
(ψόφος=θόρυβος), αθόρυβα.

της βραγχώδους φωνής του: της
βραχνιασμένης φωνής του.

- Κύριε, ελέησον! Ο λεπρός!
επανέλαβεν η παπαδιά.

Και ανελογίσθη διά μιας τους φόβους του συζύγου της – την φρίκην του ν’ αρχίσει από τον λεπρόν την εξάσκησιν των δυσχερών καθηκόντων του – και την απόστασιν έως εις το άλλο άκρον της νήσου, όπου ο δυστυχής εκείνος διήρχετο τον έρημον βίον – και τον πολύν καύσωνα της θερινής εκείνης ημέρας.

- Ετελείωσαν, μου φαίνεται, τα ψωμιά του, υπέλαβεν* ο χωρικός.

- Κύριε, ελέησον, επανέλαβεν η παπαδιά, μη ευρίσκουσα άλλας λέξεις προς έκφρασιν της αδημονίας*

υπέλαβεν (υπολαμβάνω): παίρνω (λαμβάνω) το λόγο ύστερα από άλλον, απαντώ.

αδημονία: ανησυχία.

της, και στρέφουσα τα ανήσυχ
βλέμματα προς τον καναπέν.

Ο ιερεύς ήκουσε τα πάντα, αλλά
τα ήκουσεν ως εις όνειρον. Το
άνοιγμα της θύρας διέκοψε τον
ύπνο του, αλλ' αι αισθήσεις του
έμενον εισέτι εις νάρκωσιν, αι δε
ιδέαι συνωθούντο συγκεχυμένοι και
άνευ σειράς εντός της κεφαλής του.
Είδε διά των κλειστών βλεφάρων το
χυθέν εντός του δωματίου φως,
ήκουσε την γυναίκα του
προσαγορεύουσιν τον Γερο-
Θανάσην, ήκουσεν ότι ο λεπρός
τον θέλει... Αλλ' η τελευταία του
γέροντος φράσις και το δεύτερον
της συζύγου του «Κύριε, ελέησον»
τον αφύπνισαν εντελώς.

Ανέκυψε* την κεφαλήν,
κατεβίβασε τους πόδας, και

ανέκυψε (ανακύπτω): σήκωσε.

καθήμενος επί του καναπέ, με τας
δύο χείρας στηριζομένας επί του
τάπητος, με τα βλέμματα
προσηλωμένα προς την θύραν και
τα χείλη ημιανοικτά, έμενεν
ακίνητος και σιωπηλός. Εσκέπτετο
άρα γε; Όχι δεν εσκέπτετο, αλλ'
εφαντάζετο ότι βλέπει ενώπιον του
την ελεεινήν καλύβην επί των
βράχων, υπεράνω της θαλάσσης,
όπου προ ετών πολλών,
ωθούμενος υπό παιδικής
περιέργειας, επλησίασε διά να ίδει
τι εστί λεπρός. Εφαντάζετο ότι
βλέπει τον δυστυχή της καλύβης
κάτοικον, καθώς τον είδε τότε
καθήμενον κατά γης εις την σκιάν
μιας κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα
άγρια εντός της πήλινης χύτρας του
και στρέφοντα μετ' απορίας την
κεφαλήν προς τον μικρόν
ρασοφόρον. Ανεπόλει πώς ότε είδε

την αποτρόπαιον εκείνην μορφήν,
ρίγος φρίκης τον κατέλαβε και
έφυγε δρομαίος προς τους
συντρόφους του, οίτινες
ατολμότεροι τον επερίμενον
μακράν της καλύβης...

- Να με συμπαθήσεις, παπά μου,
είπεν ο Γεροθανάσης. Σ' εξύπνησα.
Αλλά ψυχομαχεί ο λεπρός και σε
θέλει, και είναι πολύς ο δρόμος έως
εκεί. Ίσως δεν τον προφθάσεις.

Ο παπα-Νάρκισσος ηγέρθη.

- Παπαδιά, είπεν, η δε φωνή του
έτρεμεν ολίγον. Το καλυμμαύχι και
το ράσον μου.

Υπήκουσεν εκείνη σιωπώσα και
έφερεν εκ του κοιτώνος τα
ζητηθέντα.

- Δεν θα κάμεις πεζός τόσον
δρόμον, παπά μου, υπέλαβε
θωπευτικώς.

- Όχι, όχι, είπε ο Γεροθανάσης. Πηγαίνω να εύρω κτήμα κι έρχομαι αμέσως να τον πάρω.

- Θα έλθεις μαζί μου; ηρώτησεν ο ιερεύς.

- Και βέβαια!

Ο γέρων ανεχώρησεν εσπευσμένως προς εύρεσιν κτήματος, ως ονομάζουν ευφήμως τα κτήνη των οι νησιώται.

- Ιδέ, έλεγεν ο ιερεύς προς την σύζυγόν του, ενώ ένιπτε τας χείρας και το πρόσωπον εις τον νεροχύτην. Ιδέ, ο Γεροθανάσης είδε τον λεπρόν και τον εβοήθησεν, έρχεται πεζός απ' εκεί, και είναι πρόθυμος να κάμει πάλιν τον δρόμον μαζί μου. Διατί; Χάριν φιλανθρωπίας. Κι εγώ συλλογίζομαι την φρίκην τού να παρασταθώ εις το ψυχομαχητόν ενός χριστιανού; Θα διστάσω ενώ

πρόκειται περί εκτελέσεως του καθήκοντός μου;

Η παπαδιά τον ήκουε προσπαθούντα διά των λόγων τούτων να ανυψώσει το θάρρος του, αλλά δεν ετόλμα να προσθέσει τι και αύτη προς ενίσχυσίν του. Επρόσφερον εν σιωπή το προσόπιον εις τον άνδρα της, εκείνος δε εσπογγίσθη, εφόρεσε το ράσον, έθεσεν επί κεφαλής το καλυμμαύχιον, εφίλησε την σύζυγόν του εις το μέτωπον και εξήλθε κρατών εις χείρας τα κλειδιά της Εκκλησίας.

Η οικία του ιερέως έκειτο, τελευταία και απομονωμένη, εις τους πρόποδας της αποτόμου κορυφής, της οποίας τα πλευρά κατείχον αι λοιπαί οικοδομαί του χωρίου υπερκείμεναι αλλήλων. Εις το μέσον περίπου αυτών ήτο η

μικρά εκκλησία της Υπαπαντής,
κτίριον παλαιόν βυζαντινού
ρυθμού, με τρούλον πυργοειδή
υψούμενον υπεράνω των πέριξ
ταπεινών οικιών. Από την οικίαν
του ιερέως μέχρι της εκκλησίας η
στενή λιθόστρωτος οδός ανέβαινε
ελικοειδώς, ο δε ήλιος,
ακτινοβολών κατά κάθετον,
αποκαθιστά κατά την ώραν εκείνην
την ανάβασιν κοπιωδεστέραν του
συνήθους.

Τα παράθυρα των εκατέρωθεν
οικίσκων ήσαν κλειστά, πού και
πού όμως το άνω φύλλον της
θύρας ήτο ανοικτόν, ο δε
οικοδεσπότης, ή και η σύζυγός του,
στηρίζοντες τους βραχίονας επί του
κλειστού κάτω φύλλου εφάινοντο
περιμένοντες την διάβασιν του
ιερέως. Ο Γεροθανάσης διαβαίνων
διέδωκε την είδησιν ότι ο λεπρός

αποθνήσκει. Και εχαιρέτα ο ιερεύς τους χωρικούς. «- Καλημέρα, κύρ Γιάννη. - Ώρα καλή, κυρά Θάναινα. - Η ευχή σου, παπά μου».

Προφανώς είχαν πάντες διάθεσιν δι' εκτενεστέραν συνδιάλεξιν, αλλ' ο παπάς εβιάζετο. Ανήλθεν ιδρωμένος εις την εκκλησίαν, ήνοιξε την θύραν, εισήλθε εντός του δροσερού ναού, έλαβεν ευλαβώς εκ του αναίμακτου θυσιαστηρίου το ιερόν της θείας μεταλήψεως σκεύος και το ευχολόγιόν του, τα ετύλιξεν εντός του περιτραχηλίου του, περιέδεσε το περιτραχήλιον εντός μαύρης λινής οθόνης* και εξήλθεν.

Έκλειε μόλις την θύραν της εκκλησίας, ότε ήκουσε την φωνήν του Γεροθανάση παροτρύνοντος το

οθόνη: λεπτό ύφασμα.

κτῆμα. Το ζῶον δεν εφάινετο
πρόθυμον εις εκδρομήν εντός του
καύσωνος. Ο ιερεύς προέβη εις
προϋπάντησίν του, το εθώπτεισεν,
ανέβη εις την ράχιν του, αφού
εναπέθεσεν ασφαλώς το δέμα εντός
του κόλπου, του, και ήρχισεν η
πορεία. Ο γέρων χωρικός
παρηκολούθει πεζός.

Πλειοτέραι θύραι ήσαν ήδη
ανοκταί, οι δε ευσεβείς χωρικοί,
γνωρίζοντες τι έφερεν εντός του
κόλπου ο ιερεύς,
εσταυροκοπούντο, ενώ διήρχετο.
Εις την θύραν της οικίας του
επερίμενεν η παπαδιά, σκιάζουσα
δια της χειρός τους οφθαλμούς της.
Μειδίαμα ευφρόσυνον επέλαμψεν
εις το πρόσωπον του ιερέως.
Εκράτησε το ζῶον προ της θύρας
και ηθέλησε ν' αποτείνει τον λόγον
προς την σύζυγόν του, αλλά δεν

ανήρχοντο αι λέξεις εις τα χείλη
του. Ούτε εκείνη επρόφερε λέξιν,
ενώ τον ητένιζε τρυφερώς
προσπαθούσα να μειδιάσει. Ο
παπα-Νάρκισσος εκίνησε την
κεφαλήν προς αποχαιρετισμόν,
εκτύπησε τον λαιμόν του όνου διά
του σχοινιού, το οποίον
εχρησίμευεν αντί χαλινού, και
επροχώρησε μετά του γέροντος. Το
βεβιασμένον μειδίαμα της
παπαδιάς εσβέσθη, άμα είδε την
συνοδίαν απομακρυνομένην, και
διά του αντίχειρος απέμαξεν* εν
δάκρυ εκ των βλεφαρίδων της.

Ε΄

Ο δρόμος εξηκολούθει καταβαίνων
ανά μέσον των εις τους πρόποδας

απέμαξεν (αόριστος του
απομάσσω): σφούνγισε, καθάρισε.

του χωρίου αγρών και αμπελώνων, έπειτα ανέβαινε πάλιν, διασχίζων πυκνόν ελαιώνα, μέχρι της κορυφής του απέναντι λόφου, όπου τρεις ανεμόμυλοι επερίμενον πνοήν αέρος να κινήσει τους ήδη αργούς ιστιοφόρους τροχούς των. Εκείθεν ηπλούτο ευρύ οροπέδιον κατωφερές, απολήγον εις βράχους απόκρημνους προς το μεσημβρινόν μέρος της νήσου. Η οδός ήτο τραχεία και απεριποίητος αλλά και ο Γεροθανάσης και το κτήμα του εφάινοντο συνηθισμένοι εις τας πέτρας, αίτινες επηύξανον το δύσβατον του εδάφους. Τοίχοι χαμηλοί, ξηροτράχαλοι, άνευ πηλού ή άσβεστου, εχώριζον εκατέρωθεν τους αμπελώνας. Καθόσον δε η οδός απεμακρύνετο, διεδέχοντο τους αμπελώνας αγροί θερισθέντες ήδη. Πέραν της καλλιεργημένης

εκτάσεως, αριστερόθεν μεν το οροπέδιον ανυψούμενον εσχημάτιζε σειράν λόφων θαμνοσκεπτών, δεξιόθεν δε έκλινε βαθμιαίως προς την παραλίαν, και η κυανή του Αιγαίου θάλασσα εξηπλούτο εκείθεν απέραντος, ποικιλλομένη* από τα απέχοντα βουνά των άλλων νήσων.

Ήτο αληθώς ωραίον το θέαμα, αλλ' ο ιερεύς δεν το έβλεπεν. Ο νους του ήτο αλλαχού προσηλωμένος. Οι φόβοι τους οποίους η συναίσθησις του καθήκοντος και το παράδειγμα του Γεροθανάση είχαν κατ' αρχάς περιστείλει, επανήρχοντο και πάλιν εντός της ψυχής του. Αι προ της αναχωρήσεως προετοιμασΐαι, η παρουσία των χωρικών εις τας

ποικίλλω: κεντώ, διακοσμώ.

θύρας των οικιών των, η θεά της
συζύγου του, είχαν οπωσδήποτε
αναστηλώσει την κλονιζομένην
καρδίαν του. Αλλά τώρα εις την
ερημίαν της εξοχής, εν τω μέσω της
σιωπής, την οποίαν εφάινετο
επιτείνων ο διπλούς κρότος των
πετάλων του ζώου και των
βημάτων του γέροντος χωρικού,
ενώ ο ήλιος έκαιε στους ώμους του,
εικόνες απαίσιοι εξετυλίσσοντο και
πάλιν ενώπιον των αφηρημένων
οφθαλμών του. Επροσπάθει διά της
σκέψεως να υπερνικήσει την
φαντασίαν του, αλλ' η σκέψις δεν
ίσχυεν. Εφοβείτο, ο δυστυχής!

Δεν είχεν εισέτι ομιλήσει, αλλ'
ουδ' ο συνοδοιπόρος του διέκοψε
την σιωπήν. Ότε περιπατεί τις υπό
τον ήλιον, επί εδάφους δυσκόλου,
ακολουθούν μάλιστα το βάδισμα
ζώου εύρωστου, δεν θεωρεί

συνήθως την περίστασιν αρμοδίαν προς συνομιλίαν, και αν έτι δεν έχει την ηλικίαν του Γεροθανάση. Επί τέλους ο ιερεύς ανέκυψεν εκ των ζοφερών ρεμβασμών του. Έκουσε τον γέροντα όπισθεν του ασθμαίνοντα και σύρας προς το στήθος του το σχοινίον, εκράτησε τον όνον. Ο χωρικός έσπευσε το βήμα και ήλθε πλησίον του.

- Τι έπαθες, παπά μου; Τι στέκεις;

- Θα κατέβω ν' ανέβεις συ και όταν κουρασθώ, αλλάζομεν.

- Καλέ, τι λόγος! Να καθίσω εγώ και να περιπατείς εσύ!

- Είσαι κουρασμένος, γέρο μου.

- Εγώ κουρασμένος! Βαστούν ακόμη τα κόκκαλά μου κι έννοια σου! Πού ηκούσθη να περιπατεί ο παπάς με τα άγια και να πηγαίνει εμπρός ο αγωγιάτης με το κτήμα! Εμπρός!

Το πράγμα δεν επεδέχτο περαιτέρω συζήτησιν. Ο όνος υπείκων και εις την ηθικήν πίεσιν της φωνής του γέροντος και εις την διά του γρόνθου του επικύρωσιν του εκφωνηθέντος «εμπρός», επανέλαβε ζωηρώς την πορείαν.

Αλλ' ο ιερεύς εχαλίνωσε* την ορμήν του διά ν' ακολουθεί μετά πλειοτέρας ανέσεως ο πεζός γέρων και διά να επαναλάβει την μετ' αυτού συνομιλίαν.

- Θα τον προφθάσομεν ζωντανόν; Τι λέγεις;

- Τι να σου 'πω; Ο άνθρωπος είναι εις τα έσχατα του.

- Πώς τον άφησες; Πώς ήτο;

- Πώς να είναι; Ωσάν άνθρωπος οπού ψυχομαχεί.

**εχαλίνωσε (χαλινόω-ώ):
συγκράτησε.**

Τούτο ήθελε να μάθει. Πώς είναι ο άνθρωπος ότε ψυχομαχεί, αλλ' η απόκρισις του χωρικού δεν τον εφώτισεν.

Επεθύμει ν' ακούσει περιγραφόμενον το θέαμα, το οποίον απετροπιάζετο* προτού το ίδει. Ήλπιζεν ότι η εκ των προτέρων περιγραφή ήθελεν εξοικειώσει αυτόν προς ό,τι παιδιόθεν εφαντάζετο μετά φρίκης. Και επάλαιεν εντός της ψυχής του το ταπεινόν αίσθημα του φόβου προς το ευγενές αίσθημα του καθήκοντος. Η αδιαφορία με την οποίαν ο γέρων ωμίλει περί της αγωνίας του θανάτου, η προθυμία του να επανέλθει προς τον ψυχορραγούντα λεπρόν, επηύξανον την ενδόμυχον του ιερέως εντροπήν διά την ατολμίαν του.

απετροπιάζετο: αποστρεφόταν.

- Διατί ήλθες μαζί μου, ηρώτησε μετά τινά σιωπήν. Διά να με συντροφεύσεις;

- Και διά τούτο. Αλλ' όχι τόσον διά τούτο, όσον διά να τον παρασταθώ εις τα τέλη του. Εσύ, παπά μου, να τον μεταλάβεις και έπειτα να φύγεις. Εγώ θα μείνω. Όλην του την ζωήν την επέρασεν έρημος και μόνος, ας έχει ένα χριστιανόν εις τον πλευρόν του, ενώ αποθνήσκει, ο κακόμοιρος!

- Είσαι αλήθεια καλός χριστιανός, Γεροθανάση. Ο Θεός να σ' ευλογήσει! Αλλά το χρέος τούτο είναι ιδικόν μου, και θα το εκτελέσω εγώ. Εγώ θα του κλείσω τα βλέφαρα.

Και ησθάνθη τον λάρυγγά του στενούμενον υπό συγκινήσεως.

Εξηκολούθησαν εν σιωπή την οδοιπορίαν. Η οδός δεν εφράσσετο

πλέον εκατέρωθεν υπό τοίχων,
αλλά διέσχιζε θάμνους σχοίνων και
κομάρων καταβαίνουσα προς τα
απόκρημνα της νήσου παράλια.
Εντός ολίγου έκαμψε προς τ'
αριστερά, παρά τας υπώρειας
γυμνού λοφίσκου, και είδε
μακρόθεν ο ιερεύς μίαν κέδρον εκεί
μονήρη, υπό δε την σκιάν της τους
τοίχους της καλύβης του λεπρού.

Προ δεκαπέντε ετών υπό τους
κλώνας της κέδρου εκείνης είδεν ο
Νάρκισσος τον δυστυχή ερημίτην,
όστις προ πολλών και τότε ετών
κατώκει εκεί. Εις την εσχατιάν
εκείνην της νήσου, μόνος, έρημος
μακράν πάσης κοινωνίας
ανθρώπων, διήλθε τον βίον φέρων
το βάρος προγονικής συμφοράς,
ανεύθυνος αυτός, ζων άνευ
ελπίδος, άνευ παρηγοριάς, άνευ
σκοπού. Ορφανός, άκληρος,

άπορος, κατελήφθη νεώτατος έτι υπό της βδελυρός νόσου. Οι ομόχωροί του τον ηνάγκασαν να υποβληθεί εις απομόνωσιν, αναλαμβάνοντας την υποχρέωσιν της συντηρήσεώς του. Δεν ήτο βεβαίως υπέρογκον το βάρος διά την κοινότητα της νήσου. Ο Γεροθανάσης, του οποίου οι ολίγοι αγροί έκείντο πέραν της καλύβης του λεπρού, ανεδέχθη την μεταφοράν της εβδομαδιαίας προμηθείας άρτου. Αλλά δεν περιωρίσθη εις τούτο η αγαθότης του φιλόανθρωπου χωρικού. Εβοήθει τον άθλιον ερημίτην εις την καλλιέργειαν του μικρού κήπου του, επισκευάζων τα εργαλεία του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλάς. Έμενε συνομιλών με τον ασθενή, εξοικειωθείς εκ της μακράς συνήθειας προς το απεχθές

νόσημά του. Και τον επερίμεναν ο λεπρός, μετρών τας ημέρας και τας ώρας μέχρι της προσεχούς επισκέψεως. Ο Γεροθανάσης ήτο ο μόνος σύνδεσμος μεταξύ αυτού και του λοιπού κόσμου. Ουδείς άλλος τον επλησίαζεν. Εάν χωρικός τις διέβαινεν εκείθεν, τον προσηγόρευεν ενίοτε μακρόθεν, εναπέθετεν ίσως επί βράχου απέχοντος την ελεημοσύνην του, αλλ' ουδείς ετόλμα να τον ίδει και να τον ομιλήσει εκ του πλησίον.

Ο περί την καλύβην κήπος του λεπρού περιεκλείετο διά φραγής εκ σπάρτων και κομάρων και ροδοδαφνών. Απέναντι της θαλάσσης η φραγή διεκόπτετο, δύο δε λίθοι ογκώδεις, εν είδει παραστάδων, εσχημάτιζον την είσοδον, αλλά θύρα μεταξύ των λίθων δεν υπήρχεν.

**Ποσάκις επί των λίθων εκείνων
καθήμενος, απέναντι της
απέραντου εκτάσεως του
πελάγους, έβλεπε τα κύματα
πλήττοντα τους βράχους αγρίως ή
θωπεύοντα ησύχως την παραλίαν
υπό τους πόδας του! Ποσάκις,
βλέπων εκείθεν τας λευκάς
πτέρυγας των απεχόντων πλοίων,
εζήλευε τους ναύτας, οι οποίοι,
εύρωστοι και ρωμαλέοι, επάλαιον
κατά των στοιχείων, περιφερόμενοι
από τόπου εις τόπον και
ποθούντες την παραλίαν της
πατρίδος, όπου όντα προσφιλή
τους επερίμενον, ενώ αυτός
δέσμιος επί του βράχου του,
έρημος και ελεεινός, επερίμενε τον
θάνατον!**

ΣΤ΄

Εκεί, έμπροσθεν των δύο λίθων, επέζησεν ο παπα-Νάρκισσος. Ο Γεροθανάσης, έδεσε διά του σχοινιού τους δυο εμπρόσθιους πόδας του όνου, προς περιορισμόν της ελευθερίας του, και εισήλθεν εις τον μικρόν καλλιεργημένον περίβολον προχωρών προς την καλύβην. Ο ιερεύς τον παρηκολούθει. Μετ' ολίγα βήματα ο χωρικός εστράφη.

- Κάθισε ολίγον έξω εκεί εις την πέτραν, παπά μου, να ιδώ πρώτα τι γίνεται μέσα ο άμοιρος αυτός.

Ο ιερεύς υπήκουσε σιωπών. Έλαβε το δέμα εκ του κόλπου του, το έλυσε με τας χείρας τρέμουσας ολίγον, έθεσε το περιτραχήλιον με τα εν αυτώ επί της πέτρας, απέθεσεν εκεί και το καλυμμαύχιόν

του, και με γυμνήν την κεφαλήν, τας χείρας σταυρωμένας επί του στήθους, επερίμενεν όρθιος τον γέροντα. Ήτο κάτωχρος. Μία ακούσιος ευχή, μία αμαρτωλή επιθυμία εισέδυσεν αίφνης εις την ψυχήν του. – Ω! Εάν ο γέρων επανερχόμενος έλεγε: Τετέλεσται! – Αλλ' απεδίωξε μετά ρίγους τον πονηρόν στοχασμόν, επεκαλέσθη την εξ ύψους βοήθειαν, έκαμε τον σταυρόν του, και λαβών εκ του διπλωμένου περιτραχηλίου το ευχολόγιον ήρχισε ν' αναγινώσκει τας ωραίας προσευχάς της νεκρώσιμου ακολουθίας. Ανεγίνωσκε, και όμως ο νους του ήτο εις την καλύβην. – Διατί αργεί ο Γεροθανάσης; – Ηθέλησε να πλησιάσει προς την θύραν της καλύβης, αλλ' εις το μέσον του περιβόλου εστάθη διστάζων.

Ηθέλησε να ερωτήσει εκείθεν τον γέροντα, αλλά δεν ετόλμησε να υψώσει την φωνήν.

Επί τέλους ο γέρων εξήλθε της καλύβης. Ο ιερέυς τον ητένισε με βλέμμα ερωτηματικόν.

- Ήτο εις βύθος. Τον εξύπνησα με κόπον. Μόλις ακούεται η φωνή του. Έλαμψαν τα σβυσμένα του μάτια, όταν ήκουσε ότι είσαι εδώ. Έλα, παπά, έλα να τον μεταλάβεις.

Ο ιερέυς επέστρεψε προς την είσοδον, περιεβλήθη το περιτραχήλιον, έλαβεν ευλαβώς εις χείρας τα άγια και επορεύθη προς την καλύβην. Η ωχρότης του μόνη εμαρτύρει την ταραχήν του. Το βήμα του ήτο στερεόν, αι χείρες του δεν έτρεμον καθώς πριν, δεν εδίσταζε πλέον. Ενίκησε τους τελευταίους ενδοιασμούς της δειλίας η συναίσθησις της ιεράς αποστολής του.

Ότε έφθασεν εις την θύραν, ο γέρων, όστις τον ηκολούθει παρά πόδας, έθιξεν ελαφρώς το ράσον του. Ο ιερεύς, με τον ένα πόδα επί του κατωφλίου, εστάθη και έστρεψε την κεφαλήν. Η ξανθή του κόμη εκυμάτιζε λυτή επί του αυχένος του.

- Παπά μου, μη εγγίσεις το μανδήλι εις το πρόσωπον του. Εκείνος μου παρήγγειλε να τον σκεπάσω διά να μη τον ιδείς.

- Καλά, είπεν ο ιερεύς σοβαρώς. Μη έλθεις μέσα, εάν δεν σε κράξω.

Και εισήλθεν εντός της καλύβης.

Ο Γεροθανάσης εκάθισεν επί της πέτρας παρά την είσοδον και επερίμενεν. Έμεινεν επί ώραν πολλήν καθήμενος εκεί. Ηπόρει πώς ο ιερεύς ούτε φαίνεται ούτε ακούεται. Είχε την περιέργειαν να υπάγει προς την καλύβην, αλλά δεν ετόλμα να παρακούσει την διαταγήν.

Επερίμενε λοιπόν, βλέπων την
κυανήν θάλασσαν ρυτιδουμένην
υπό του ανέμου, όστις εγειρόμενος
ήρχιζε να δροσίζει την ατμόσφαι-
ραν. Οι πέριξ θάμνοι ανέδιδον
ευωδίαν ζωογόνον, αι σιταρήθραι
πετώσαι ορμητικώς προς τα ύψη
επλήρουν τον αέρα με το κελάδημά
των, η φύσις εφάινετο φαιδρά όλη
και ευτυχής, ενώ ο λεπρός
απέθνησκεν εντός της καλύβης του.

Αίφνης ο γέρων χωρικός ήκουσε
βηματισμόν πλησίον του ελαφρόν.
Εστράφη απορών και είδεν
ερχομένην προς την καλύβην την
γυναίκα του ιερέως. Ηγέρθη αμέσως
και προέβη εις προϋπάντησίν της.

- Τι σου ήλθε να κάμεις τόσον
δρόμον πεζή, παπαδιά;

- Ενόμιζα ότι θα σας απαντήσω εις
τα μισά του δρόμου και ολίγ' ολίγον
ήλθα έως εδώ. Πού είναι ο παπάς;

- Μέσα, με τον λεπρόν.
- Ζει ή απέθανε;
- Ό,τι και αν σου πω, σε γελώ.
- Δεν πηγαίνεις να ιδείς;
- Μου το έχει εμποδισμένον ο

παπάς.

Η παπαδιά εσιώπησεν επ' ολίγον και έπειτα επανέλαβε μετά τίνος ανησυχίας:

- Θα νυκτωθείτε εδώ.
- Δεν πειράζει. Έχει φεγγάρι.

Μόνον εσύ, τι ήθελες να έλθεις;

- Έφερα το ράσον.

Και έδειξε κρεμάμενον επί του βραχίονάς της, επιμελώς διπλωμένον, το καλόν ράσον του παπα-Ναρκίσσου.

- Τι το έφερες; Μη είναι κρύον να τα φορέσει επανωτά;

- Ίσως χρειασθεί, είπε η παπαδιά.

Και λέγοντες ταύτα έφθασαν εις την είσοδον του περιβόλου.

- Κάθισ' εδώ, παπαδιά, εις την πέτραν. Θα είσαι κουρασμένη.

- Όχι, δεν εκουράσθηκα. Να πάγω μέσα, Γεροθανάση;

- Να μη θυμώσει ο παπάς!

Η παπαδιά εκάθισεν επί της πέτρας. Ανά πάσαν στιγμήν έστρεφε την κεφαλήν προς την καλύβην. Η ανησυχία εζωγραφίζετο εις το πρόσωπό της. Ο γέρων την ελυπήθη ή συνεμερίζετο ίσως και αυτός την ανυπομονησίαν της.

- Μη χολοσκάνεις είπε. Πηγαίνω σιγά σιγά να ιδώ.

Επροχώρησε βραδέως προς την καλύβην τείνων τα ώτα ανά παν βήμα. Δεν ήκουε τίποτε. Ότε έφθασεν εις την θύραν, εστάθη. Ο ιερεύς έλεγέ τι ταπεινή τη φωνή.

Μόλις ηδύνατο ν' ακούσει ο γέρων. Έκυψε την κεφαλήν εντός της καλύβης. Του λεπρού η κεφαλή δεν εφάινετο. Την απέκρυπτον τα νώτα του ιερέως, όστις γονατιστός επί του εδάφους, κλίνων τον αυχένα προς τον λεπρόν, προσηύχετο. Η λευκή οθόνη, διά της οποίας ο Γεροθανάσης είχε καλύψει το πρόσωπον του ασθενούς, έκειτο εκεί ερριμμένη παρά τους πόδας του.

Ο χωρικός απεσύρθη ησύχως και επέστρεψε προς την είσοδον. Η παπαδιά ακίνητος επί της πέτρας, ακολουθούσα διά των οφθαλμών τας κινήσεις του, επερίμενε την επιστροφήν του.

- Τι είδες; ηρώτησε.

- Τίποτε.

Κατ' εκείνην την στιγμήν ο ιερεύς εξήλθε της καλύβης και με βήματα

αργά διέσχισε τον κήπον. Δεν εφόρει το ράσον του. Εις τας ανυψωμένος χείρας εκράτει το ευχολόγιον και το αρτοφόριον. Εβάδιζε με ορθίαν και ακίνητον την κεφαλήν, με το βλέμμα ήρεμον, ενώ έσειεν ο άνεμος την λυτήν κόμην του. Εφαίνετο άλλος ήδη άνθρωπος!

Επλησίασε προς τον γέροντα και προς την ούζυγόν του χωρίς ουδεμίαν να εκφράσει απορίαν διά την έλευσίν της. Αμφότεροι εκείνοι δεν εκινήθησαν προς προϋπάντησίν του. Τονεπερίμενον να έλθει. Δεναπηύθυναν ερώτησιν προς αυτόν. Επερίμενον να ομιλήσει.

- Ανεπαύθη, είπεν ο ιερεύς.

Ο Γεροθανάσης και η παπαδιά έκαμον εν σιωπή τον σταυρόν των.

- Αύριον το πρωί θα έλθωμεν να τον θάψωμεν, εξηκολούθησεν.

Η φωνή του είχε τι το σοβαρόν, το επιβάλλον. Ουδέποτε η σύζυγός του τον ήκουσεν ομιλούντα ούτω. Τον ήκουε και τα δάκρυα ανέβαινον ησύχως εις τους οφθαλμούς της. Ησθάνετο ότι η δοκιμασία αύτη ενίσχυσε διά παντός την ψυχήν του.

- Να μείνω εδώ την νύκτα; ηρώτησεν ο Γεροθανάσης.

- Μείνε. Θα έλθω πολύ πρωί.

Και βλέπων την σύζυγόν του, ήτις έτεινε προς αυτόν το ράσον,

- Καλά έκαμες και μου το έφερες, είπεν. Εσκέπασα με το άλλο τον νεκρόν.

Και βαδίζοντες ο εις παρά τον άλλον επέστρεψαν εις την οικίαν των πεζοί ο ιερεύς και η σύζυγός του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Το διήγημα είναι χωρισμένο σε ενότητες. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο της κάθε ενότητας και το ρόλο της στην ανέλιξη της πλοκής.**
- 2. Να χαρακτηρίσετε τα δευτερεύοντα πρόσωπα του διηγήματος στηριζόμενοι κυρίως στις πράξεις, τα λόγια και τις αντιδράσεις τους.**
- 3. Το κεντρικό πρόσωπο του διηγήματος είναι ο παπα-Νάρκισσος, για τον οποίο ο αφηγητής μάς δίνει αρκετές πληροφορίες, που ανάγονται είτε στο παρελθόν είτε στο παρόν της αφήγησης του. Μελετώντας το διήγημα και παρακολουθώντας την ψυχογράφησή του να επικεντρώσετε το ενδιαφέρον σας**

στα εξής: α) Ποια εικόνα έχουμε γι' αυτόν ως τη στιγμή που έρχεται ο γερο-Θανάσης; β) Πώς αντιδρά αφενός η παπαδιά και αφετέρου ο παπα-Νάρκισσος από το σημείο αυτό ως το τέλος; Η μεταμόρφωσή του γίνεται κατά τρόπο πειστικό και φυσικό;

4. Πού, κατά την γνώμη σας, οφείλεται ο διαφορετικός τρόπος που αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα ο γερο-Θανάσης και ο παπα-Νάρκισσος;

5. Στο βάθος του διηγήματος κινείται ολόκληρη η κοινωνία του μικρού χωριού. Ποια εικόνα της μας δίνει το διήγημα;

Δημήτριος Βικέλας (1835-1908)

Γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου. Νέος ακόμη ταξίδεψε στο Λονδίνο όπου και εργάστηκε στα εμπορικά καταστήματα των θείων του, αδερφών Μελά, ενώ παράλληλα παρακολουθούσε μαθήματα στο University College. Επιδόθηκε στο εμπόριο και απέκτησε αρκετά χρήματα. Από το 1878 περίπου έζησε στο Παρίσι και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Πρωτοστάτησε για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 1896 στη χώρα μας, ίδρυσε το Σύλλογο προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων (1899) και ανέπτυξε αξιόλογη κοινωνική και πολιτιστική δράση.

Έγραψε απομνημονεύματα, φιλολογικά μελετήματα και μετέφρασε Ευρωπαίους ποιητές και πεζογράφους. Εκτός από τον Λουκή Λάρα, και τον Παπα-Νάρκισσο, έγραψε και τα διηγήματα: Η άσχημη αδελφή, Φίλιππος Μάρθας κ.ά.

**Caspar
David
Friedrich
(1774-
1840),
Λευκοί
βράχοι στο
Ρύγκεν
(1818-1819)
Ίδρυμα
Reinhart,
Βίντερτουρ
(Ελβετία)**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 6ου ΤΟΜΟΥ

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1830-1880)	6
Εισαγωγή	6
Αλέξανδρος Σούτσος, Επιστολή Προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα (απόσπασμα), (επιμ. Λ. Πολίτη) Ποιητική Ανθολογία Δ΄, εκδ. Δωδώνη	19
Γεώργιος Ζαλοκώστας, Η αναχώρησής της, Ποιητική Ανθολογία, εκδ. Δωδώνη	28
Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Διονύσου πλους (απόσπασμα), Βασική Βιβλιοθήκη	32
Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, Ασμάτιον, Βασική Βιβλιοθήκη,	41

Σπυρίδων Βασιλειάδης, Το άσμα του Ορφέως, Το άσμα του Ορφέως, Ανθολογία Ηρ. και Ρένου Αποστολίδου	47
Η πεζογραφία - Το μυθιστόρημα	52
Γρηγόριος Παλαιολόγος, Ο Πολύπαθης (απόσπασμα), εκδ. Ερμής (Α. Αγγέλου)	56
Ιάκωβος Πιτσιπίος, Ο πίθηκος Ξουθ ή Τα ήθη του αιώνας, εκδ. Ιδρύματος Ουράνη (Δημ. Τζιόβας)	67
Δημήτριος Βικέλας, Λουκής Λάρας (απόσπασμα), εκδ. Ερμής	83
Ο παπα-Νάρκισσος, εκδ. Νεφέλη	101

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.